

bulletin

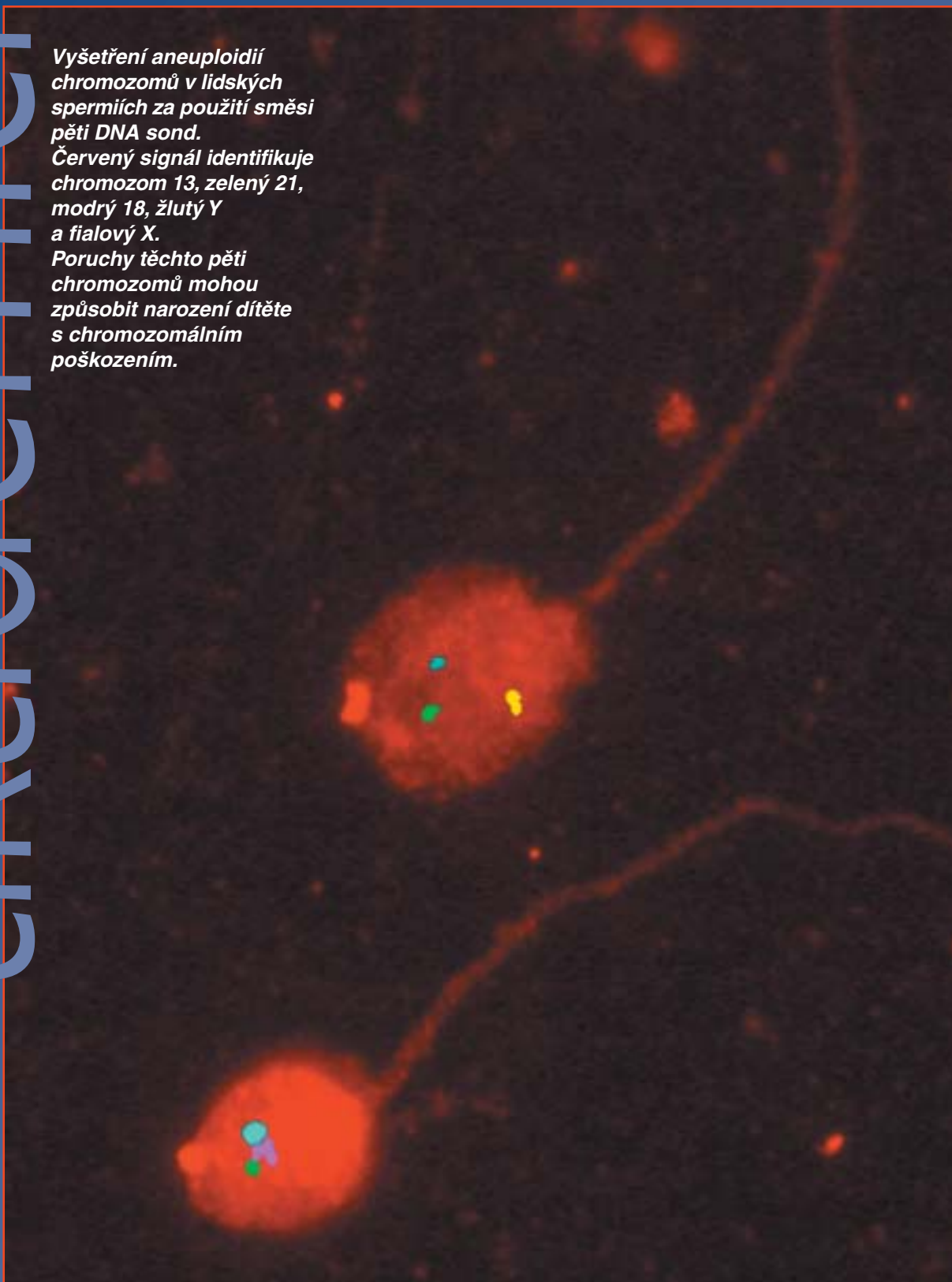
2

ab ÚNOR 2007

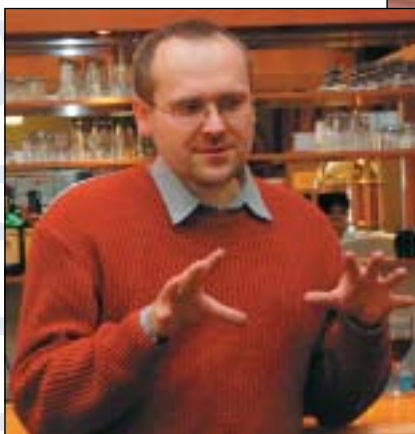
Vyšetření aneuploidií chromozomů v lidských spermích za použití směsi pěti DNA sond.

Červený signál identifikuje chromozom 13, zelený 21, modrý 18, žlutý Y a fialový X.

Poruchy těchto pěti chromozomů mohou způsobit narození dítěte s chromozomálním poškozením.

ROSTLINY SE VYZNAJÍ V ČASE

dokazuje, že rostliny se dokážou orientovat v čase stejným způsobem jako lidé. „Ano – rostliny, které jsme zvyklí považovat ve srovnání s lidmi a zvířaty za jednodušší, ba přímo primitivní, se dokážou orientovat v čase stejně dobře jako my, páni tvorstva,“ uvádí v předmluvě. Čtenáři se v knize dovedí, jak fungují oba druhy rostlinné časomíry (denní i roční), k čemu přesně slouží a jak se jejich činnost projevuje v přírodě. ■

FOTO: MARINA HUŽVÁROVÁ, ARCHIV SSC

Obálka	
Rostliny se vyznaží v čase	2
Nové knihy	3
Svět potřebuje vědu a věda potřebuje ženy	4
Obsah, úvodník	1
Téma měsíce	
Evropská ekofyzologie v České republice	2
Kam až sahají dopady znečištěného ovzduší	4
Věda a výzkum	
Nejstarší historické výročí českého území	6
Slávy dcera aneb Dějiny a mýtus	8
Unikátní zvukový korpus aneb	
Dvě malé slavnosti na závěr jednoho projektu	12
Držitelé Nobelovy cena v CERGE-EI	15
Frankofonní kmenologie ve Filosofickém ústavu	16
Pohled na Komenského z Kanady	16
Česko-ruské vztahy na prahu 21. století	18
INTEGRAL po čtyřech letech	20
Výjezdní zasedání British Archaeological Association	22
Portréty z archivu	
Rudolf Šrámek-Hušek	23
Kultura a společnost	
Saying it ...on paper (12)	24
Favorit mezi slovníky	25
z Bruselu	
Ministryně Schavan: Ne subvence, ale investice do výzkumu	26
Informační portál komunitního výzkumu a vývoje	27
Resumé	28
Příloha – výběrová řízení na ředitele v. v. i.	I–XV
Informace z 26. zasedání AR AV ČR	XVI

Rubrika Téma měsíce se v tomto čísle *Akademického bulletinu* věnuje otázce týkající se nás všech: negativnímu vlivu znečišťování životního prostředí a hrozbě klimatické změny.

Mraky nad krkonošskými vrcholky jako by potvrzovaly aktuální varování. Změny počasí pocítujeme čím dál intenzivněji. Letošní zima téměř bez sněhu je toho více než viditelným důkazem. Lednová vichřice způsobila obrovské škody na celém území naší republiky. Např. v Botanickém ústavu AV ČR v Průhoncích napočítali při první zběžné kontrole Průhonického parku neuvěřitelných 567 padlých stromů.

S mohutnými kmeny rozštípanými orkánelem na třísky a tvářích v tvář zlověstnému mraku člověka naplňuje pokora a bázeň, fascinace i okouzlení...

HaM

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.
110 00 Praha 1, Národní 3
Registrační číslo MK ČR E 8392

Odpovědná redaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Ing. Gabriela Štefániková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: stefanikova@ssc.cas.cz

Mgr. Lenka Kovaříková (LoK), tel.: 221 403 513, e-mail: lkovarikova@ssc.cas.cz

Prom. hist. Sylva Daničková, tel.: 221 403 375, e-mail: daniczkova@ssc.cas.cz

Překlad resumé: Gabriela Štefániková, John Novotný

Jazyková korektura: Irena Vítková, tel.: 221 403 289, e-mail: webrova@kav.cas.cz

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová

Tisk: Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme v elektronické podobě ve formátu Word, lze je poslat e-mailem na adresy redaktorů nebo abicko@ssc.cas.cz.

Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátiť.

Adresa [www stránek Akademického bulletinu](http://www.abicko.avcr.cz): <http://abicko.avcr.cz>, <http://ab.avcr.cz>.

Nevyžádané rukopisy nevracíme.

AB 2/2007 vychází 19. února 2007.

ISSN 1210-9525

EVROPSKÁ EKOFYZIOLOGIE V ČESKÉ REPUBLICĚ

Krásné a významné věci často vznikají náhodou. Je tomu již 15 let, co skupina nadšených pracovníků tehdejšího Ústavu systematické biologie a ekologie ČSAV sedla do vypůjčeného auta Škoda Favorit a s hlavou plnou ideálů odjela do italského Viterba na ustavující mítink tehdy nového vědeckého programu EU European Programme on Climatic Hazards – prvního evropského projektu 4. rámcového programu, který se věnoval problematice možných dopadů klimatické změny a byl zaměřený na nárůst atmosférické koncentrace oxidu uhličitého a jeho dopadu na evropské lesy.

Sune Linder z univerzity v Uppsale (vpravo) a Michal Marek z ÚSBE AV ČR během exkurze na experimentálním pracovišti Bílý Kříž v Moravskoslezských Beskydech

Účast českého týmu byla tehdy přijata s nadšením a velkým porozuměním. Podařilo se něco v té době téměř neuvěřitelného – Češi byli přijati do vznikajícího mezinárodního řešitelského týmu, jehož vědecká aktivita byla financována prostřednictvím nově ustanoveného EU programu PECO, tedy směru „go east“. Byl to průlomový bod, který umožnil nastartování nového výzkumného programu – ekofyziologického výzkumu reakcí lesních porostů na zvyšující se koncentraci CO₂.

Není možné opomenout osobní angažovanost profesora Paula Jarvise, koordinátora projektu a pozdějšího nositele Mendelovy medaile AV ČR, jehož vztah k naší republice, vybudovaný především na základě dlouhodobých kontaktů s pracovníky Ústavu experimentální botaniky AV ČR, je mimořádný.

Rokem 1991 odstartoval nový masivní badatelský program výzkumu globální klimatické změny – uhlíkového cyklu. V roce 1997 navíc přibyla problematika kvantifikace uhlíkových toků, tj. stanovení

mohutnosti uhlíkových úložišť v lesních ekosystémech. Tento program byl a je realizován řadou vědeckých projektů EU v rámci 4., 5. a 6. rámcového programu. Badatelský výzkum od roku 1991 do současné doby postupně finančně a metodicky zajišťovaly projekty EPOCH, ECOGRAFT I a II, EUROFLUX a IP CARBOEUROPE.

Rok 2006 poskytl dobrý důvod připomenout si výše zmíněné události konferencí *15 years of EU supported ecophysiological research in the Czech Republic*, která se konala v Olomouci ve dnech 18.–21. 9. 2006.

Jednání konference bylo rozděleno na tři sekce: *Obecný koncept stresu a jeho regulace u vyšších rostlin – od molekul k rostlinám a jejich populacím, Metody měření toků oxidu uhličitého, zdroje a sinky uhlíku v ekosystémech a Zásoby uhlíku, způsoby ovlivňování jejich vazby na Kjótský protokol – od regionální po globální úroveň.*

Úvodní přednáška na téma *Pětileté krásné dobrodružství jménem uhlíkový cyklus* rekapitulovala české úspěchy v oblasti uhlíkového cyklu v lesních ekosystémech. Byly vzpomenuty tři hlavní vědecké úspěchy české skupiny: objev aklimační deprese asimilace u smrku, stanovení prodlouženého stimulačního účinku navýšené atmosférické koncentrace CO₂ u stinného asimilačního aparátu smrku a objasnění katabatických jevů při pohybech vzduchu v lesním porostu jako příspěvku k upřesnění výpočtu nočních toků uhlíku do porostu. Přednáška také připomenula celé „dobrodružství“ zapojování českého výzkumu do evropských projektů. Některé vzpomínky na české „hurá do Evropy“ byly skutečně úsměvné. Zmíněna byla i současná aktivita českého týmu, který se v posledních pěti letech stal významným koordináčním a školicím pracovištěm pro východ Evropy.

VŠECHNA FOTA: ARCHIV ÚSBE AV ČR

Profesor Paul G. Jarvis z univerzity v Edinburghu se ve své přednášce zabýval velice zajímavým konceptem tzv. „carbon forestry“ – tedy směřování lesnické činnosti k tomu, aby se udržovala a zvyšovala depoziční funkce lesů pro uhlík. Uhlík se v lesích ukládá v biomase a půdě a jakákoliv manipulace s biomasou (kácení) a půdou (obnažení půdy, orba) způsobuje, že uhlík uniká do atmosféry, což samozřejmě, s ohledem na funkci oxidu uhličitého jako skleníkového plynu, není žádoucí. Přednášející shrnul současný stav, kriticky zhodnotil dosavadní znalosti a navrhl jak koncept „carbon forestry“ realizovat.

Prof. Sune Linder ze švédské zemědělské univerzity v Uppsale svou přednášku věnoval nezastupitelnému významu dlouhodobých experimentů v ekologickém výzkumu. Na mnoha příkladech ilustroval význam dlouhodobých experimentů především v lesních ekosystémech. Závažné výsledky je možné získat právě v kontextu dlouhých časových řad zachycujících vývoj ekosystému.

Další ze zahraničních účastníků, prof. H. K. Lichtenhaler z univerzity v Karlsruhe, hovořil o obecném konceptu stresu a jeho detekci rostlin. Především nové možnosti detekce fluorescenčního a reflektančního signálu jsou pro ekofyziologii velmi slibné. Poukázal i na skutečnost, že kombinace navýšené koncentrace CO₂ (tedy fenoménu spojeného s globální změnou klimatu) s dalšími stresovými faktory prostředí (jako je například vysoká sluneční ozáření) může být identifikována jako nový stresový faktor rostlin.

Kromě výše zmíněných zahraničních kapacit z oboru se konference zúčastnila celá řada zkušených zahraničních badatelů a velmi sympatická byla aktivní účast mladých pracovníků. Zajímavá

byla tendence zemí Visegrádské čtyřky k formulování vlastní badatelské iniciativy ve výzkumu globální změny klimatu.

Závěrečná exkurze na experimentální ekologické pracoviště Bílý Kříž, jež má statut evropské výzkumné infrastruktury, potvrdila vysoké renomé tohoto terénního pracoviště, které podporuje Evropská unie, Grantová agentura ČR, Ministerstvo životního prostředí ČR a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

K vysoké úrovni zajištění konference a účasti některých badatelů přispěla silná sponzorská podpora RWE Transgas, Lesů ČR, s. p., a firmy MORYS, s. r. o.

MICHAL MAREK,
Ústav systémové biologie a ekologie AV ČR

Společné foto účastníků konference

Paul Jarvis z univerzity v Edinburghu a nastupující mladá generace ekofyziologů diskutují během posterové sekce.

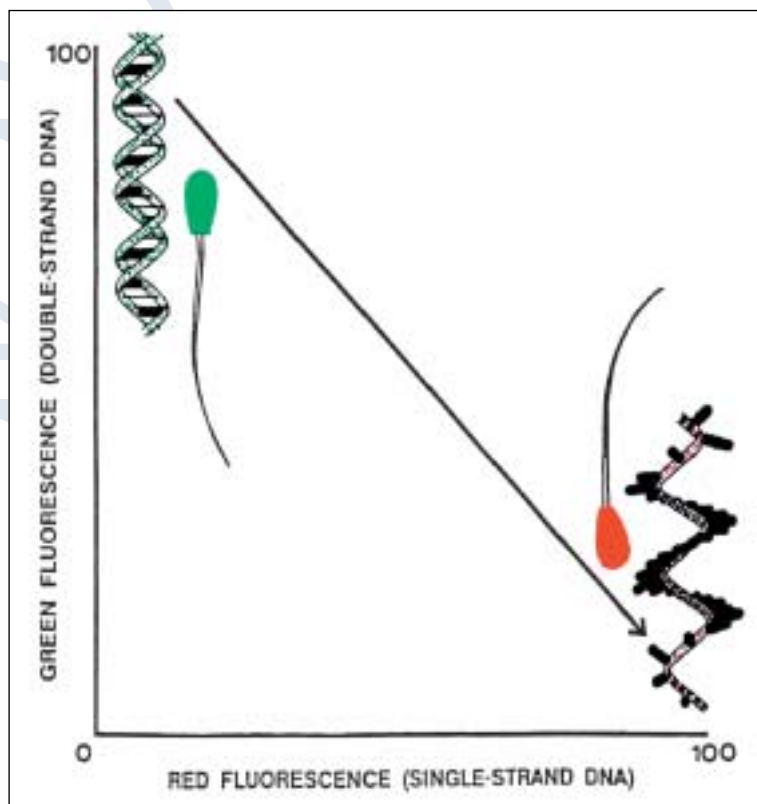

KAM AŽ SAHAJÍ DOPADY ZNEČIŠTĚNÉHO OVZDUŠÍ

O tom, že znečištěné ovzduší může ovlivnit nejen kvalitu spermií, ale také výsledky těhotenství, co přinesly výsledky projektu Znečištění ovzduší a infekční onemocnění u dětí s alergiemi a zda došlo ke zlepšení kvality ovzduší, se mj. diskutovalo na semináři Vliv znečištěného ovzduší na zdravotní stav populace, který 21. listopadu 2006 v budově AV ČR uspořádala Komise pro životní prostředí.

V průběhu posledního desetiletí odborníci prokázali vliv respirabilních prachových částic PM2.5 na zvýšení úmrtnosti, počtu nádorových onemocnění i kardiovaskulárních onemocnění, jako je ateroskleróza a hypertenze. V současné době se předpokládá, že se na tyto nejmenší částice (PM2.5 < 2.5 μm) váží komplexní směsi obsahující karcinogenní polycyklické aromatické uhlovodíky (k-PAU), které v ovzduší vznikají nedostatečným spalováním nebo pyrolýzou organického materiálu jako nafta, benzin, zemní plyn, uhlí a dřevo. Podle řady publikovaných studií k-PAU představují pravděpodobně biologicky nejvýznamnější skupinu zodpovědnou za škodlivé účinky respirabilních prachových částic (PM2.5), sdělil ve svém příspěvku Radim Šrám z Ústavu experimentální medicíny AV ČR.

Schéma principu „Sperm Chromatin Structure Assay“

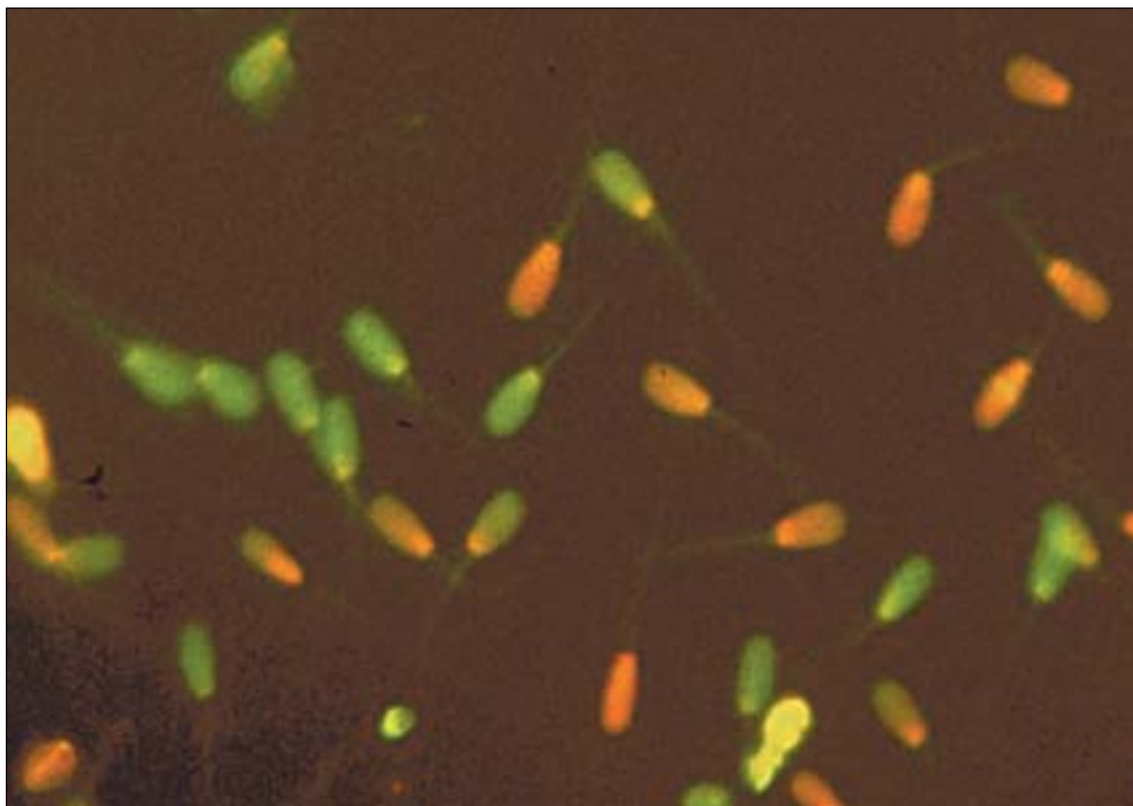
Dlouhodobým denním monitorováním ovzduší v Teplicích a Prachaticích od r. 1993, v Praze od r. 2000, se badatelům podařilo získat unikátní časové řady vývoje znečištění zejména PM10, PM2.5 a k-PAU.

V období 1990–2000 se v Teplicích významně snížily koncentrace oxidu siřičitého (cca 15 % hodnot r. 1990) i PM10. Tento příznivý trend se začal měnit v letech 2000–2004. Roční koncentrace PM10 např. v Teplicích jsou stabilní, ale zvyšuje se koncentrace PM2.5 v Praze-Libuši i Prachaticích. V r. 2004 nebyly v koncentracích PM2.5 mezi Prahou, Teplicemi a Prachaticemi žádné rozdíly. Při analýze koncentrací k-PAU za stejné období se v Prachaticích nacházely na úrovni pozadí, v Teplicích se nezměnily, ale v Praze-Smíchově i Praze-Libuši se zvýšily. Při srovnání údajů koncentrací modelového karcinogenu benzo[a]pyrenu v Praze a Londýně byly hodnoty získané v Praze čtyřikrát vyšší.

Zjišťované koncentrace k-PAU mohou skutečně působit na populaci nepříznivě. Pražské ovzduší, podobně jako severočeské, zejména v zimních měsících významně poškozuje genetický materiál exponovaných jedinců. Při studiu vlivu ovzduší na skupinu pražských městských strážníků, trávících většinu pracovní doby v pražských ulicích, ve srovnání s kontrolami lidí pracujících v uzavřených prostorách, bylo s použitím biomarkerů expozice (DNA adukty) a účinku (chromosomové aberace) prokázáno, že k-PAU mohou z dlouhodobého hlediska pro populaci Prahy a severních Čech představovat významné riziko. Získávané výsledky jsou z mezinárodního hlediska unikátní – prokázaly vliv k-PAU nejen na průběh těhotenství, vývoj dětí a jejich zvýšenou nemocnost v dospělosti, ale i na kvalitu spermií. Z toho důvodu je nutno dlouhodobě sledovat přítomnost k-PAU v ovzduší. Nutno ocenit Ministerstvo životního prostředí ČR za systematickou podporu výzkumu vlivu znečištěného ovzduší na zdravotní stav populace, a to již od r. 1991.

O dopadu znečištěného ovzduší na kvalitu spermií pohovořil J. Rubeš z Výzkumného ústavu veterinárního lékařství v Brně. Výzkum prokazuje, že

FOTA: JIŘÍ RUBEŠ, VÝZKUMNÝ ÚSTAV VETERINÁRNÍHO LÉKÁŘSTVÍ

Akridinová oranž navázaná na dvouřetězcovou molekulu DNA emituje zelené světlo, při navázání na jednořetězcovou DNA červené světlo. Stupeň poškození DNA ve spermii je kvantifikován posunem zelené fluorescence k červené.

kvalita spermií je v některých oblastech v zimních měsících výrazně horší, protože jsou muži vystaveni špatným rozptylovým podmínkám. Důležitým faktorem je však kouření a kvalita stravy. Studie mezi mladými muži z okresu Teplice a Prachatice při srovnání období 1993–1994 vs. 2000 prokázala, že zlepšením životního prostředí se zlepšila kvalita spermií. Skutečným problémem je poškození genetické informace, kterou spermie nese, a poškození chromatinu. Snížení procenta spermií s normální morfologií a zvýšení fragmentace DNA (zjišťované metodou SCSA) a aneuploidií (prokazovaná metodou FISH) může mít nepříznivý vliv na reprodukční výsledky, jako je neplodnost, zpožděné početí, spontánní potraty nebo nepříznivý vývoj plodu. Znečištěné ovzduší tak může ovlivnit nejen kvalitu spermií, ale přenosem genetického poškození do embrya také výsledky těhotenství. Získané poznatky prokazují, že automobilová doprava zhoršuje znečišťováním ovzduší již zmíněnou plodnost mužů z velkých měst.

S výsledky projektu *Znečištění ovzduší a infekční onemocnění u dětí s alergiemi*, které prokazují u dětí z Teplic ve věku do šesti let významně vyšší frekvenci zápalu plic, zánětů středního ucha a zánětů hrtanu a průdušnice, seznámil posluchače Miroslav Dostál z Ústavu experimentální medicíny AV ČR Praha. Na studovaném vzorku odborníci zaznamenali asociaci polymorfismu DNA reparačního genu XPD/ERCC2 v exonu 6 s výskytem bronchitid u dětí. Unikátní výsledky byly získány při pilotní studii na skupinách dětí z Teplic a Prachatic, kdy se obě populace významně lišily jak v expresi genů, tak i ve frekvenci mikrojadérek (zvýšená exprese byla pozorována u 81 genů u dětí z Teplic). Jedná se o vůbec první práci o vlivu znečištěného ovzduší na genom.

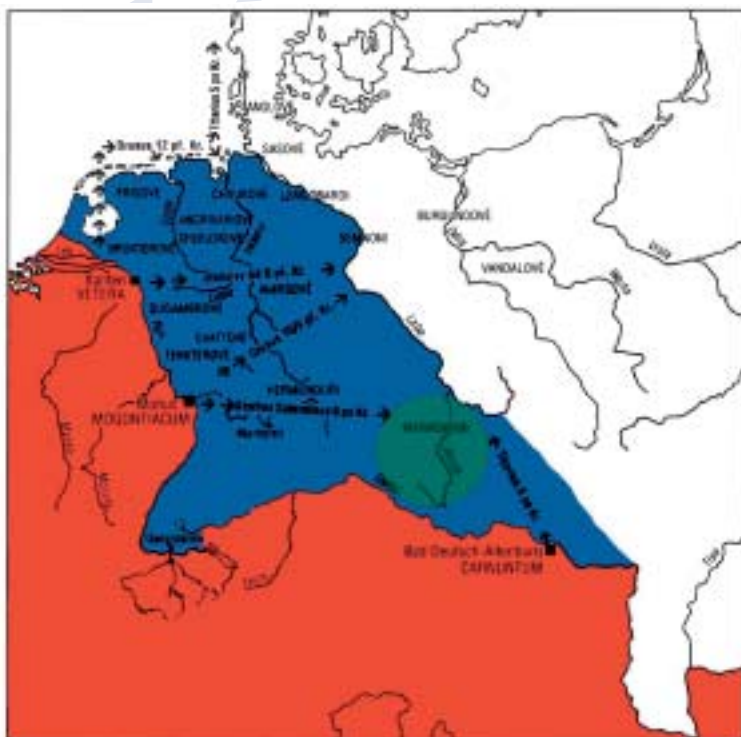
Na otázku, zda se kvalita ovzduší zlepšuje, se ve svém příspěvku snažila odpovědět Eva Rychlíková ze Zdravotního ústavu Kolín. Za příčinu přibližně 20 000 předčasných úmrtí ročně v Rakousku, Francii a Švýcarsku je považována dlouhodobá expozice znečištění z dopravy. Je to dvojnásobek počtu úmrtí v těchto třech zemích při dopravních nehodách. 300 000 onemocnění bronchitidou u dětí je možné asociovat se znečištěním ovzduší spolu s 15 000 hospitalizacemi pro srdeční onemocnění. Vliv na zdraví a ztrátu pohody představuje ve zmíněných zemích asi 27 biliónů eur ročně. Proto Česká republika potřebuje účinnou legislativu, účinné kontroly, možnost vynucovat, implementaci zákonů, ekologizaci dopravy, nejlepší dostupné techniky i pro malé zdroje, daně, hledání variantních postupů, flexibilní řešení lokálních problémů i slušné a ohleduplné chování.

Na závěr semináře pohovořili Milan Ščasný a Jan Melichar z Centra pro otázky životního prostředí UK Praha o teoretických přístupech a hodnocení ekonomických důsledků znečištění ovzduší. Na metodě oceňování dopadů znečištění na lidské zdraví, která vychází z neoklasické ekonomické teorie, prezentovali výsledky empirického výzkumu prováděného v České republice.

Účastníci semináře dlouze o přednesených poznatcích diskutovali. Zdůraznili, že je nutné využít výsledky výzkumu v praxi a seznámit veřejnost s důsledky vývoje znečištění ovzduší na populaci České republiky. ■

RADIM ŠRÁM,
předseda Komise pro životní prostředí AV ČR

NEJSTARŠÍ HISTORICKÉ VÝROČÍ ČESKÉHO ÚZEMÍ

Schéma římského vojenského tažení proti Marobudovi v r. 6 po Kristu

Dle římského historika Velleia Patercula měl Marobud disponovat obrovskou armádou čítající 70 000 pěších a 4000 jízdních vojáků. Na rok šest bylo proto Římany plánováno rozsáhlé a komplikované vojenské tažení, které mělo do české kotliny směřovat dvěma proudy. Část legií měla vyrazit z dnešní Mohuče a postupovat k nám podél Mohanu a Ohře, druhá část vojska vedená Augustovým adoptivním synem a pozdějším císařem Tiberiem měla zahájit tažení ve speciálně zbudovaném táboře Carnuntum, který se nacházel na Dunaji naproti Děvinu, a měla postupovat do Čech přes Moravu. Tažení však muselo být pro rozsáhlé povstání v Panonii odvoláno a Římané Marobuda nikdy neporazili.

Písemné zprávy k těmto událostem jsou velmi skoupé a umožňují různé interpretace. Spektrum výkladů je dnes poměrně rozsáhlé a sahá od hypotézy, že vojenské operace fakticky zahájeny nikdy nebyly, až po předpoklad, že se římská vojska nacházela poměrně hluboko na našem (moravském) území. V této souvislosti prudce vzrůstá význam archeologického bádání, které může za určitých okolností vyplnit mezery v našich vědomostech, jež písemné prameny nikdy nebudou moci zacelit.

V roce 2006 jsme si připomněli naše nejstarší historické výročí – uplynulo 2000 let od římského vojenského tažení proti markomanskému králi Marobudovi. V roce 6 po Kr. hodlal římský císař Augustus vojenským zásahem zničit vzrůstající moc krále Marobuda, který v té době ovládal nemalou část střední Evropy. Písemné prameny zmiňují, že jádrem Marobudova území bylo Boiohaemum, čili Čechy, kde se měla rovněž nacházet jeho rezidence.

Nelze pochybovat o tom, že naše nejstarší historické výročí má evropský rozměr. Abychom mohli pochopit události staré dva tisíce let, jejichž ústřední postavou byla první historická postava českých dějin – markomanský král Marobud –, je nutné znát situaci v Římě za Augustova principátu. Je rovněž nezbytné studovat archeologickou situaci v české kotlině, poznávat rozsah a intenzitu germánského osídlení na širokém území od dolního Porýní po jižní Polsko a Slovensko a zároveň je nutné zhodnotit poznatky o ještě neustálené římské moci v budoucích provinciích na Rýně a Dunaji. V neposlední řadě je zapotřebí znát situaci v Panonii, kde propuklo rozsáhlé protiřímské povstání, které vlastně zabránilo Marobudově porážce.

Archeologický ústav AV ČR v Praze využil této situace k uspořádání dvou vědeckých konferencí, které si kladly za cíl připomenout toto významné výročí a současně zhodnotit stav bádání o střední Evropě na přelomu letopočtů. První konference s názvem *Čechy a střední Evropa v době krále Marobuda* se konala ve spolupráci s Karlovou univerzitou dne 20. 10. 2006. Orientovala se na domácí publikum, především na studenty archeologie a historie. Vedle předních českých archeologů a numizmatiků referovali o tématu i doktorandi archeologie zabývající se dobou římskou. O konferenci projevil zájem nebývalý počet účastníků, takže část posluchačů ji musela v Zelené posluchárně Univerzity Karlovy absolvovat ve stoje.

Druhá konference s názvem *Mittleuropa zur Zeit Marobods* se zaměřila na mezinárodní badatelskou

veřejnost a byla zařazena do cyklu symposií *Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum*. Jednalo se již o 19. sympozium této řady, v Čechách se však uskutečnilo poprvé. Na jeho pořádání se vedle Archeologického ústavu AV ČR v Praze podílel i Archeologický ústav v Brně a Archeologický ústav SAV v Nitře, Karlova univerzita v Praze, univerzity ve Vídni a Kolíně nad Rýnem a v neposlední řadě Rakouská akademie věd. Uspořádání konference rovněž podpořil Česko-německý fond budoucnosti. Setkání se konalo ve dnech 4.–8. 12. 2006 v Roztokách u Křivokláta a zúčastnilo se ho 46 historiků, archeologů, numizmatiků i klimatologů ze šesti zemí. Celkem odeznělo 32 přednášek, které nejen zevrubně zhodnotily dosavadní výsledky bádání různých oborů, ale nezřídka představily zcela nové nálezy i interpretace a hypotézy o situaci v Evropě na přelomu letopočtů, které vyvolaly četné diskuze. Příspěvky budou publikovány v samostatném sborníku, jenž jistě vzbudí mezi evropskými badateli značnou pozornost.

FOTO: ARCHIV ARÚ AV ČR

Součástí konference byla i exkurze, při níž účastníci navštívili královský hrad Křivoklát, výstavu o keltských oppidech v zámku Nižbor a keltské oppidum Stradonice, které bylo na přelomu 19. a 20. století považováno za sídlo krále Marobuda. ■

VLADIMÍR SALAČ,
Archeologický ústav AV ČR v Praze

*Generální sekretář
Rakouské akademie
věd Herwig Friesinger
zahajuje konferenci
Mitteleuropa
zur Zeit Marbods.*

ÚOCHB AV ČR

Ústav organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i.,

si Vás dovoluje pozvat na přednášku

z Cyklu zvaných přednášek na ÚOCHB/The IOCB Invited Lecture Series

21. února 2007 od 10:00 hod.

Evolution in the Test-Tube as a Means to Create Functional Enzymes

prof. Manfred T. Reetz

MPI für Kohlenforschung, Mülheim, Německo

Přednáška se koná v přednáškovém sále Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i.,
Flemingovo náměstí 2, Praha 6.

Bližší informace: RNDr. Irena G. Stará, ÚOCHB AV ČR,

tel. 220 183 315,

e-mail: stara@uochb.cas.cz; www.uochb.cas.cz

SLÁVY DCERA aneb DĚJINY

Následující rozhovor je úvahou nad přednáškou Slované mezi mýtem a historií, kterou přednesl na konferenci o českém romantismu loni v září Jan Randák (*1977), absolvent magisterského studia na Přírodovědecké fakultě, obor geografie-historie, po němž se však věnoval již výhradně historii. Na Ústavu českých dějin FF UK zakončil interní doktorandské studium obhajobou disertační práce na téma Smrt a umírání v revoluci roku 1848: kult mrtvých. V době našeho rozhovoru působil jako vědecký pracovník v rámci výzkumného záměru České země uprostřed Evropy v minulosti a dnes, jehož nositelem je Filozofická fakulta UK v Praze. Věnuje se českým novověkým dějinám.

Setkali jsme se v Radnicích na konferenci o romantismu 19. století, zanedlouho zase v Praze při několikadenním semináři, který se zamýšlel nad hrđinstvím a zbabělostí v české politické kultuře 19. a 20. století. Co přitahuje dnešního mladého badatele na rozsáhlé a mnoha osudovými zvraty poznamenané oblasti národní historie, která patří do sféry novodobých dějin a začíná někdy na přelomu 18. a 19. století?

České dějiny, jak jsou vnímány a chronologicky rozděleny, skutečně datují český novověk někdy od vlády Josefa II., čili od 18. až 19. století. On ale především zahrnuje století devatenácté a dvacáté. Zdánlivě jsou to jen dvě staletí, z dnešního pohledu je však mezi bádáním o těchto dvou obdobích českých dějin značný rozdíl. Jak jsem se k novodobým dějinám dostal? Otázka mladického zaujetí pro studium historie. V rámci psaní seminární práce jsem se rozhodl pro revoluci roku 1848. Ta mě oslovila – a od té doby jsem se začal dál zajímat o 19. století, přičemž 20. století, i když je také součástí novověku, zůstávalo dlouho na periferii mého zájmu. V současné době jsem se začal o toto období zajímat více: konkrétně o národní, respektive historické mýty, kterých odlišné etapy onoho „krátkého století“ různě využívaly, o tehdejší historické povědomí české společnosti, o využívání a de facto i zneužívání různých podob národního příběhu, o to, jak s ním tehdejší režimy nakládaly. Chronologické vymezení jednotlivých epoch je totiž mnohdy zavádějící a klade občas do dějin ně-

kdy až příliš umělé mezníky. Například Palackého příběh dějin českého národa byl aktuální jak v 19. století v době národního obrození, tak i později v období Protektorátu.

V Evropě a také v našich zemích bylo 19. století časem „jara národů“, vzrušujícím údobím, kdy šířící se vlny romantismu přinášely nejen citová vzplanutí, dekadentní nálady a snové obrazy, ale i myšlenky s nárokem na „volnost, rovnost, bratrství“, na svobodu jedince, která byla vztahována i na národ, na jeho svébytnost a snahy po sebeurčení. Jak Vy hodnotíte 19. století?

Toto období je často vnímáno prizmatem národního obrození jako období nanejvýš nudné, období, kdy se toho vlastně moc nedělo. To, co se dělo a co by historika mohlo zajímat, byly napoleonské války, později války další, například prusko-rakouská – ale tady se jedná o válečné dějiny, které se odehrávají tak trochu mimo českou společnost. Mne na 19. století zaujalo právě to, že pod oním jakoby nudným povrchem, jakoby nudným a fádním nátěrem se skrývá skutečně bohaté dění. Vznik a formování českého národa se všemi jeho peripetiemi, idea obrozenecké společnosti, ale i vzájemná nevráživost, určité střety, které tu probíhaly, ať už názorové nebo téměř fyzické. Karel Havlíček Borovský si například v souvislosti s polemikou nad Tylovým *Posledním Čechem* stěžuje své tehdejší přítelkyni, že mu někteří z Tylových stoupců hrozili výpraskem...

FOTO: ARCHIV ÚDU AV ČR

A MÝTUS 1

historické skutečnosti. Jak vnímáte romantismus 19. století Vy?

Dotazování se po romantismu 19. století je široká otázka, která by si zasloužila přednáškový cyklus. Jinak by vám asi na toto téma odpověděl člověk, který se zabývá dějinami literatury, jiný pohled by měl ten, kdo studuje dějiny umění, jinak by odpověděl filozof nebo historik. Já bych se rád oprostil od vnímání romantismu jako období, které se vyznačovalo nějakou konkrétní uměleckou tvorbou, a spíš bych přemýšlel o tom, co by romantismus mohl být v mentalitě tehdejší společnosti, v myšlenkách jedince. Tady pro mě romantismus znamená určité zahledění se do sebe sama. Objevování vlastní duše, příklon k přítomnosti, k subjektivitě, k individuu, příklon k citům. Pro romantismus je typická rozháranost a současně uvolnění myšlení a imaginace společnosti. To se projevuje i v českém dějepisectví odkazem na dávnou slavnou slovanskou minulost. Ať už jsou to například *Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský*, ať už je to ve své době odborné vědecké dílo Františka Palackého. Je pro ně typická určitá, nechci říci snovost, ale zasněné přemýšlení a uvažování o národní minulosti. Vnášení vlastních i chtěných představ, oproštění od nějakých daných pravidel, která musí být dodržována. To je pro mne romantismus konce 18. století a počátku 19. století. Utrpení mladého Werthera, které vyústilo střelením se do hlavy, je svým způsobem osvobozující, je to nerespektování *Desatera*, individuálním činem, vykonaným z vlastního rozhodnutí. Je osvobozením mysli, ducha – někdy ale možná i pózou.

„Pro formující se český národ byla v první polovině 19. století důležitá představa vlastní slavné historie“, říkáte v úvaze, kterou jste přednesl loni v Radnicích na konferenci o romantismu. K oně představě bohatých dějin patřilo vytváření mýtů, dokladů pro „velkou“ minulost. U nás se tohoto úkolu ujaly dvě výrazné osobnosti českého národního obrození, Jan Kollár a František Palacký. Právě jim jste věnoval pozornost v referátu Slované mezi mýtem a historií, kde se zamýšlíte nad romantickou a vědeckou podobou Slovanů, kterou posuzujete jako dvě strany jedné mince. Jak jste k této úvaze došel?

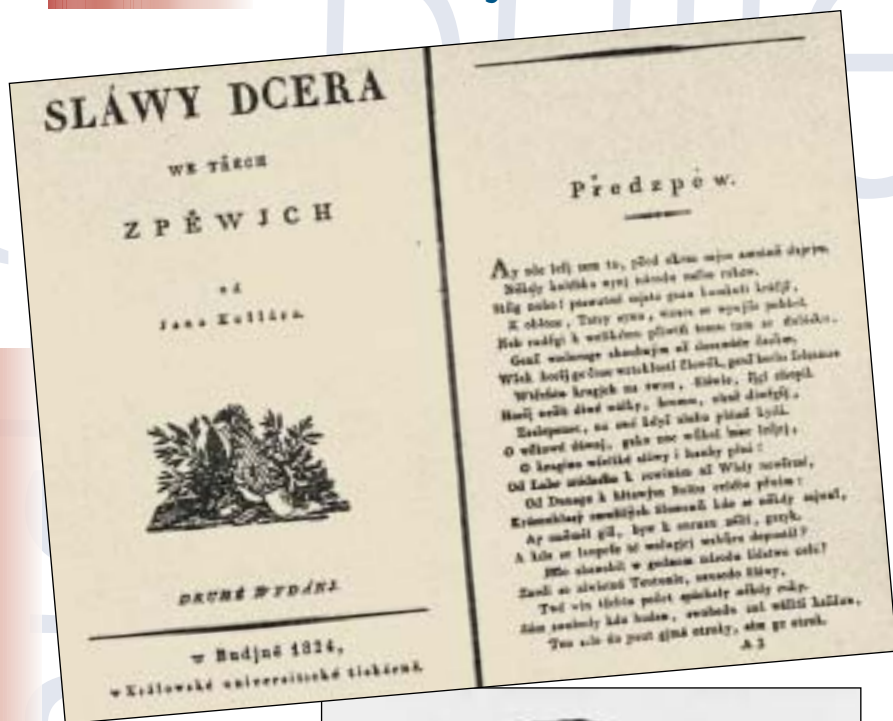
V názvu svého příspěvku jsem dal slova *romantická* a *vědecká* do uvozovek, čímž jsem chtěl na-

Na 19. století je zajímavá jeho rozmanitost, ned jednoznačnost, imaginace, vytváření národních mýtů, hledání a vymyšlení národních hrdinů, „obsluhování se“ národními dějinami, které historik František Palacký skutečně konstruuje. Ve srovnání s tím mi 20. století a jeho dějepisectví připadá stále ještě příliš zahleděné do své jakoby „politické korektnosti“. Bádání o 19. století už má určitý odstup a může ho reflektovat do drobných detailů, může si s tím, co bylo, pohrávat. Podle mého názoru si 20. století ještě nepřipustilo svou dějinnost a je zaměřeno na první i druhou republiku či Protektorát příliš politicky. Do kursu se v současné době dostává samozřejmě i komunistická epocha. Nemohu se ale zbavit dojmu, že úvahy o ní jsou mnohdy ještě vedeny v onom černobílém vidění historické skutečnosti. Proti tomu 19. století umožňuje zpochybňování černobílého vidění, umožňuje rozmanitější vnímání.

Romantismus, o němž badatelé říkají, že zachvátil 19. století jako požár, měl své příznivce i odpůrce. Mladý Tomáš Garrigue Masaryk si kladl otázku, proč se slabost „nežít“ vyvinula právě v tomto století, a nemohl se smířit s tím, že by cit, vlastně vášně, měla řídit moderního člověka, že „emocionalismus se staví proti racionalismu a intelektuálnímu“, že „racionalistický ďábel vyhání se emocionálním belzebubem“. Mladší Zdeněk Kalista naproti tomu hovoří s pochopením o „melancholii“ doby a přijímá i romantismus v prožívání

**Alfons Mucha,
Zavedení slovanské
liturgie, z cyklu
Slovanská epopej**

Titulní list a předzpěv Kollárový Slávy dcery

FOTO: ARCHIV UČL AV ČR

Jan Kollár, podobizna podle soudobé litografie

značit určitou relativizaci těchto kategorií. Základem mého zamyšlení nad romantickou a vědeckou podobou Slovanů v dílech dvou výrazných postav národního obrození, Jana Kollára a Františka Palackého, byla snaha relativizovat na první pohled vyhraněné a snad i protikladné kategorie: básnické dílo, které pocítujeme jako subjektivní a nevědecké, a na druhé straně dílo vědecké ve smyslu pravdivého a odborného výkladu.

Čtěl jsem se zamyslet nad tím, nakolik jsou tato díla odlišná a nakolik jsou si podobná, kde je více „té pravdy“ a nakolik vlastně můžeme takto rozlišovat. Moje výchozí myšlenka byla jednoduchá: Palacký a Kollár tvořili ve stejném intelektuálním, ale především národně společenském kontextu, tvořili za stejných podmínek a se stejným cílem. Jejich tvorba spadá do období formování novodo-

bého českého národa, který chce sám sebe „vytvořit“ a pomáhá si různými berličkami. A mezi tyto berličky může – v jistém smyslu – patřit nejen literární a básnické a de facto i mytologizující dílo Jana Kollára, ale i na pramenech založené vědecké dílo Františka Palackého.

To, že oba vycházeli ze stejného kontextu, ze stejných potřeb a ze stejného myšlenkového prostředí, mě vedlo k závěru, že není třeba dělat velký rozdíl mezi Kollárovým dílem *Slávy dcera* či *Dobré vlastnosti národu slovanského* a Palackého *Dějiny*. Oba si svou představu českých národních dějin, onen dávný slovanský věk, slavný slovanský dávnověk idealizovali.

Na jedné straně máme jako historikové zvyk přemýšlet v kategoriích odborné historie, která by měla být pravdivá nebo by se měla co nejvíce blížit historické skutečnosti, na druhé straně ale také přemýšlíme v kategoriích historických mýtů, chápaných skutečně jako mýty, které v sobě mají určitý potenciál mystifikace, nikoli ovšem falšování, nepravdy.

Kde je rozdíl mezi odbornou konstrukcí Palackého a vizí Kollárovou? Tu budeme s největší pravděpodobností na první pohled chápat jako tvorbu mýtotvornou. Ale Palacký je pro nás stále synonymem odbornosti, byť, samozřejmě, dnešní historické bádání chápe jeho dílo jako dokument o myšlení své doby. Přesto je zde stále jistá polarita vnímání – odborná a básnická. Alespoň pro sebe jsem došel k názoru, že v určitém úhlu pohledu není rozdíl mezi oběma pohledy na konkrétní dějinnou epochu – v tomto případě na slovanskou minulost českého národa – mezi pohledem romantickým, mytickým a pohledem ve své době vědeckým.

Připomenu dva výstižné citáty z Vaší úvahy, kde říkáte: „V kontextu českého národního hnutí... mohu tvrdit, že českému romantickému dějepisectví nešlo o samotnou historickou skutečnost, která by odpovídala autentickým pramenům. Důležitější pro něj byla národní minulost jako taková, národní dějiny, které by odpovídaly potřebám formujícího se národa. V tuto chvíli nebyla rozhodující ‚pravdivost‘ a ‚historická realita‘, nýbrž chtěný obraz, byť za cenu fikce. Na důležitosti získaly v této době nad osvícenskou kritikou národní potřeby, které se obsluhovaly i romantickými fantaziemi. Jedním z příznačných ukazatelů těchto poměrů bylo ‚objevení‘ Rukopisů Královédvorského a Zelenohorského,

kteří se staly pro následující roky závazným pramenem pro poznání a výpovědi o české národní minulosti...“

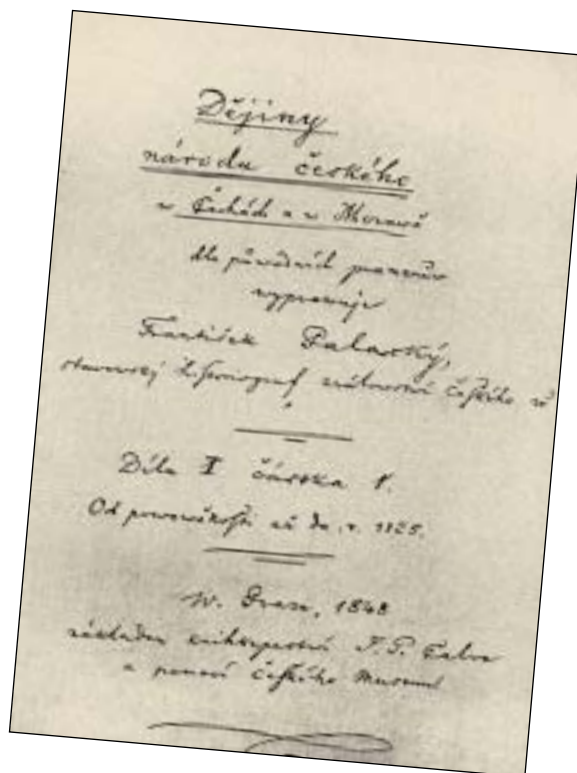
A dále: „Pro Kollára byli Slované národem velkým, slavným a památným, který se mezi všemi národy vyznačoval několika charakteristickými rysy: svou nábožností, pracovitostí, nevinnou veselostí, milováním své řeči a snášenlivostí vůči jiným národům. Slované byli mírumilovní ke svým sousedům, nebyli na rozdíl od Germánů bojovníky, ale když došlo na boj, vyznačovali se urputností a odvahou. Typický Slovan byl i pilný, způsobilý ke každé tělesné i duchovní práci, svou povahou byl také člověkem veselým.“

Porovnáme-li na jedné straně poetickou Kollárovu představu s Palackého odbornou, zjistíme, že se ve svých základech neliší. Samozřejmě, že historický obraz nabízený Palackým je prost kollárovského předpojatého nadšení. Je z něj patrné autorovo promyšlení problematiky a snaha o kritický přístup. Na jeho formování se však přesto podílely romantické představy, mimo jiné zosobněné Palackého vírou v rukopisné padělký...“

Potud citáty z Vašeho zamyšlení. Nicméně, práce s prameny, která je u Palackého ohromující, musela vytvořit fundament, který je bezpochyby vědecký, nikoli mytický.

To je jistě pravda. Palacký odvedl úžasnou práci. Jeho dějiny jsou dílem epochálním a do dnešní doby nepředstíženým, domnívám se i nepředstížitelným. Obdivuji, co vytvořil. Zmiňujete práci s prameny. Historik by se bez pramenů neobešel. Postavme však problematiku pramenů do jiného světla: ano, máme k dispozici historické prameny, historická skutečnost však neleží skryta v těchto pramenech. My, historikové, ať to chceme nebo nechceme přiznat, historickou skutečnost v pramenech neobjevujeme, my ji na jejich základech teprve vytváříme. My k pramenům určitým způsobem přistupujeme, víme, co v nich chceme hledat. To znamená, že si už některé prameny vybíráme, jiné necháváme stranou a při práci s nimi máme určitou představu o tom, co zkoumáme a co chceme objevit. To je jedna věc. A věc druhá, za každým historikem zůstává, co jsem se odvážil nazvat v rozvaze o Kollárovi a Palackém *dobovým diskursem o Slovanéch*. Co to znamená? Že určitý dobový názor na Slované 19. století už mělo. Palacký se v tomto prostředí pohyboval, tušil, jací

FOTO: ARCHIV ÚČLAV ČR

Rukopis titulního listu
Dějiny národa
českého v Čechách
a na Moravě
„dle původních
pramenů vypravuje“
František Palacký

Slované jsou. A toto své „tušení“ promítal do pramenů. Šlo tak o vědecké podtržení vlastních dosavadních představ a myšlenek. Kollára i Palackého tehdejší diskurs o Slovanéch ovlivňoval, radil jim, jak mají své prameny číst a co v nich mají hledat. To v žádném případě nedevaluje práci Palackého, totéž můžeme říci o práci každého historika i v současné době.

(Pokračování)

SYLVA DANÍČKOVÁ

František Palacký
ve Vídni
na jaře r. 1821,
olejomalba
Františka Tkadlíka

UNIKÁTNÍ ZVUKOVÝ KORPUS ANEB DVĚ MALÉ SLAVNOSTI NA ZÁVĚR JEDNOHO PROJEKTU

Zástupci Slovanského ústavu AV ČR 16. října 2006 prezentovali a slavnostně předali Archivu AV ČR publikaci *Ukrajinská nářečí Slovenska*.

Výzkum a zvukové zápisy z let 1957–1967 a kopii unikátní sady 91 CD, které jsou výsledkem dokončeného projektu Český dialektologický výzkum ukrajinských nářečí bývalého Československa: historie, výsledky, perspektivy.

Originály nahrávek a originál sady CD jsou uloženy ve Slovanském ústavu AV ČR. Projekt naší přední ukrajinistky Růženy Šiškové, která spolupracovala s Mykolou Mušinkou a A. Mušinkou, podpořila GA ČR.

Systematickou terénní výzkumnou práci v rázovité kopcovité krajině s typickými dřevěnými chalupami při severní hranici Slovenska s Polskem a podél východní hranice Slovenska s Ukrajinou, která je pokračováním nářeční oblasti Podkarpatské Rusi, zahájili čeští ukrajinisté v šedesátých letech minulého století. Výzkum oblasti jihokarpatských ukrajinských nářečí, v které se zachovalo mnoho archaických rysů, umožňuje čtenářům knihy seznámit se i s tradicemi rusínského ukrajinského etnika, z nichž mnohé jsou uchovávány až do dnešních dnů, protože právě tyto tradice nářeční zvukový materiál dokumentuje (nové poznatky o lidovém kalendáři a zvykosloví zkoumaného regionu a etnika najde čtenář v etnologické studii z pera Mykoly Mušinky). Autentické zvukové nahrávky byly pořízeny při expedicích na východní Slovensko v letech 1957–1967, kde se zkoumalo 52 lokalit. Zvukový nářeční materiál z východoslovenských obcí, který představuje soubor 542 písní a 527 témat vyprávění o nejrůznějších oblastech lidského života a činnosti, byl původně nahrán na magnetofonových pásech, které ovšem postupně začaly podléhat zkáze. Zásadou grantového projektu mohl být tento cenný zvukový materiál, který zachycuje život ukrajinského etnika východního Slovenska v období od konce 19. do 70. let 20. století, digitalizován a vznikl tak unikátní zvukový korpus, který mohou dlouhodobě vy-

**Alena Mišková
a Nikolaj Savický
při prezentaci
v Archivu**

FOTO: ARCHIV SLÚ AV ČR

užívat nejen filologové, zejména ukrajinisté a dialektologové, ale je rovněž jedinečným zdrojem informací pro další obory, pramenem pro studia etnologická, folkloristická, historická, geografická, demografická, sociologická i politologická a psychologická.

Slavnostní akt předání zahájil ředitel Slovanského ústavu AV ČR Vladimír Vavřínek, který vyzdvihl význam projektu nejen pro Slovanský ústav, ale zdůraznil, že s jeho výsledky, zejména se souborem zvukových nosičů, mohou pracovat i odborníci z jiných akademických a univerzitních pracovišť. Zástupkyně ředitele Masarykova ústavu – Archivu AV ČR Alena Mišková vyjádřila přesvědčení, že autentické záznamy vyprávění z oblasti východního Slovenska přilákají do Archivu nové badatele. Genezi výzkumu ukrajinských dialektů, na němž se podílela řada českých, slovenských a ukrajinských badatelů, z nichž k nejvýznamnějším patřili Ivan Paňkevč, Andrej Kurimský a Oldřich Leška, seznámila přítomné autorka a realizátorka projektu, Růžena Šišková, která svou prací ukázala, že digitalizace starších zvukových nahrávek je v současné době jedním z nejlepších prostředků, jak uchovat pramenný autentický materiál dalším badatelským generacím.

Knihou *Ukrajinská nářečí Slovenska* a soubor všech 91 CD byly také prezentovány ve dnech 22. 3.–25. 3. 2006 v Prešově na slavnostním zasedání Asociace ukrajinistů Slovenska, katedry ukrajinského jazyka a literatury FF PU, Muzea ukrajinsko-rusínské kultury ve Svidníku a slovenské Vědecké společnosti Tarase Ševčenko za přítomnosti autorů projektu Šiškové a Mušinky a ředitele SLÚ AV ČR V. Vavřína. Při této příležitosti byla Růžena Šišková zvolena čestnou členkou Asociace ukrajinistů Slovenska. SNM – Muzeum ukrajinsko-rusínské kultury ve Svidníku, kam byly kniha a kopie souboru CD slavnostně věnovány, jí udělilo pamětní medaili *Za výjimečné zásluhy při výzkumu a propagaci ukrajinských nářečí Slovenska*.

LUBOMÍRA HAVLÍKOVÁ,
Slovanský ústav AV ČR

S MIKROFONEM V TERÉNU

Zakladatelskou dialektologickou výpravu na východní Slovensko, jež dala vzniknout zvukovému souboru dialektů z 52 lokalit krajů Prešovského (Bardejov, Snina, Stará Lubovňa, Stropkov a Svidník) a Košického (Sobrance) vedl v roce 1958 prof. Paňkevyč. Autor monografie o jihokarpatské nářeční oblasti zasahující na území tehdejší Československé republiky, Podkarpatské Rusi a rumunského Maramoroše, *Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей* (1938), tentokrát zaměřil pozornost na nejzápadnější oblast rozšíření jihokarpatských ukrajinských nářečí v různě širokém pásu při severní hranici východoslovanského území s izolovanými ostrůvky na jihu. Podle prof. Oldřicha Lešky, významného lingvisty a rusisty, jsou tato nářečí pokračováním rozsáhlých jazykových útvarů na území bývalé Podkarpatské Rusi, jejichž existence umožňuje lépe chápat celkovou situaci východoslovanskou. Na výzkumu dále spolupracovali Andrej Kurimský, přímý žák I. Paňkevyče, a Kostjantyn Genyk-Berezovský, rodem Lemko (odborný asistent FF UK a externí spolupracovník ukrajinistů v AV ČR).

V prvních deseti letech vyjížděly terénní výpravy s magnetofonem dvakrát ročně. Po roce 1968, kdy se práce zastavily, sice prof. Leška nadále analyzoval a popisoval sebraný materiál, výsledky však mohl vydat pouze jako dílčí studie v interních sbornících tehdejšího Kabinetu cizích jazyků, kde rusisté a ukrajinisté pracovali.

Dialektologickou práci bylo možné zahájit až po roce 1989 v obnoveném Slovanském ústavu. Sesbíraný materiál zpracoval tým pod vedením O. Lešky v rámci grantového projektu GA AV *Monografické a materiálové příspěvky k poznání jihokarpatských ukrajinských nářečí na východním Slovensku*. V roce 1996 vyšla díky finanční podpoře Ukrajinské akademie věd v USA kniha *Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки східної Словаччини*. Ta svým charakterem překračuje hranice dialektologie v obvyklém slova smyslu, zabývá se územní diferenciací jazyka, ukazuje i žánrovou rozmanitost dialektní mluvy, její rozvrstvení podle věkových kategorií a úrovně vypravěčů a dává nahlédnout i do sociologie jazyka, jejího vývoje a změn vyvolaných podmínkami, v nichž nositelé jazyka žijí.

Protože byl v knize využit pouhý zlomek zvukových záznamů uložených ve fonotéce Slovanského ústavu a životnost magnetofonových nosičů již konči-

FOTO: ARCHIV M. MUŠINKY, PREŠOV

la, byl podán grant pro projekt *Český dialektologický výzkum ukrajinských nářečí bývalého Československa: historie, výsledky, perspektivy*. Jeho cílem bylo nejen vysledovat počátky a průběh výzkumu jihokarpatské nářeční oblasti, který prováděli čeští ukrajinisté, popsat unikátní zvukový materiál a doplnit jej etnologickou studií přibližující danou oblast, ale také zachránit ohrožené zvukové soubory převedením na kompaktní disky.

Nasbírané materiály pochopitelně obsahují cenné etnografické informace: detailní popis mužského a ženského oděvu s technologickým postupem jeho zhotovování, popis tkaní plátna, zhotovování sukna, podrobné líčení mužských a ženských polních prací a potřebného nářadí, popis výkonů nejrůznějších řemesel. Z folklorního bohatství zkoumané oblasti se podařilo zaznamenat obřadní texty a písně sváteční i příležitostné, způsoby léčení a zařikávání, dětské hry a zábavy mladých lidí tak, jak se vyskytují v ročním zemědělském cyklu. Vyprávění o svatbách, o narození dítěte, o pohřbech a církevních svátcích, k nimž se pojí mnoho starodávných zvyků a obyčejů, umožňuje vzhledem k různým generačním vrstvám vypravěčů sledovat i postupné stírání specifických forem, v nichž např. probíhají jednotlivé životní události, ale i jejich obnovování v příznivějších podmínkách.

Z historického a sociologického hlediska jsou zaznamenány děje za první světové války, ze živo-

Prezentace v Prešově

FOTO: ARCHIV SLÚ AV ČR

R. Šišková při prezentaci v Archivu

Vesnice Osturnja

ta v zajateckých táborech Ruska či Itálie, dozvíme se o nedobrovolném pracovním nasazení a putování válečných zajatců po celém Rusku od hranic s Finskem až po Černé moře a Kavkaz – to vše v letech revolučních událostí a dramatických společenských změn. Vyprávění o hledání práce v do-

lech Evropy, na stavbě tratí a na farmách Ameriky a Kanady přináší překvapivé pohledy nejen na život vystěhovalců, ale i na společnost, pro niž pracovali. Vesnicemi východního Slovenska osídlenými ukrajinským rusínským etnikem se několikrát přehnal boj konce druhé světové války a očití svědkové přinášejí obraz lidského utrpení a zmaru. Zajímavá jsou líčení praktik při násilném zakládání jednotných zemědělských družstev, jejich počáteční živoření a polohladovou existenci jak členů JZD, tak hrstky zbylých soukromníků i svědectví těch, kteří obec či družstvo vedli v dobré víře, že slouží pokroku.

Zaznamenán je i život „menšin v menšině“ – postavení židovského a cikánského obyvatelstva, poměry v rusínských obcích „za Maďarska“, „za první republiky“, za druhé světové války i po válce.

Unikátní soubor nářečních nahrávek byl pořízen v době, kdy starobylý ráz zkoumaných nářečí a patriarchální způsob života rusínské vesnice nebyl ještě podstatným způsobem narušen, a tak může současně i budoucí generaci badatelů poskytnout cenný zdroj mnohostranných informací. ■

Podle R. ŠIŠKOVÉ

Nadace Marcuse Wallenberga

**vyhlásila nominační období pro přihlašování kandidátů na udělení ceny
The Marcus Wallenberg Prize.**

Cena ve výši dvou milionu švédských korun se uděluje za vynikající vědecké výsledky v oblasti vědy, které mohou být uplatněny v lesním a dřevozpracovatelském průmyslu s ohledem na ochranu, využití a trvale udržitelný rozvoj lesů. Mohou to být práce např. v oblasti genetiky, ekologie, papírenství až po recyklaci lesních produktů. Nositelem první ceny se stal Harry Hutchinson Holton, Canada, *Anthraquinone in alkaline pulping*.

Nominace zasílejte do **1. července 2007** na adresu:

The Marcus Wallenberg Foundation,
The Selection Committee Attention, Ms. Kerstin Tordmar,
SE-791 80 FALUN, Sweden.

Návrhy odeslané později budou posuzované v příštím roce.

Podrobnější informace: <http://www.mwp.org>.

DRŽITELÉ NOBELOVY CENY V CERGE-EI

Pro vědecké ústavy je návštěva laureáta Nobelovy ceny vždy svátkem. O to svátečnější byl pro CERGE-EI (Centrum pro ekonomický výzkum a doktorské studium Univerzity Karlovy v Praze – Národohospodářský ústav Akademie věd ČR) týden na přelomu listopadu

a prosince 2006, kdy na své půdě uvítalo hned tři držitele tohoto nejprestižnějšího vědeckého ocenění v oboru ekonomie.

Profesor **Edward C. Prescott** a profesor **James Heckman** přednášeli vědeckým pracovníkům, studentům CERGE-EI i veřejnosti v rámci tradičních výzkumných seminářů, zatímco profesor **Joseph E. Stiglitz** se setkal se zástupci profesorského sboru a studentů, aby s nimi prodiskutoval výzkum a další aktivity CERGE-EI.

Seminář profesora Prescottta (Federal Reserve Bank of Minneapolis a W. P. Carey School of Business, Arizona State University, USA) na téma *Neměřitelné investice a růst odpracovaných hodin v 90. letech v USA (Unmeasured Investment and the 1990s U.S. Hours Boom)* se konal 29. listopadu 2006. V prezentované práci prof. Prescott vysvětlil prudký nárůst počtu odpracovaných hodin ve Spojených státech, který začal v roce 1990, vyvrcholil v roce 1999 a poté se opět vrátil na úroveň roku 1990. Společně s Ellen McGrattan z minnesotské univerzity Prescott považuje nehmotné investice za neměřitelnou část standardního modelu růstu. Oba badatelé na základě amerických dat za dané období zjistili, že tyto nehmotné investice byly velkým přínosem pro ekonomický boom 90. let. Standardní národní účetnictví prudký nárůst produktivity i investic značně podhodnotilo. Prescott proto zdůrazňuje, že neměřené investice jsou důležitou součástí agregátní ekonomické analýzy.

Joseph E. Stiglitz z Columbia University, člen výkonné a dozorčí rady CERGE-EI, navštívil ústav v podvečer 30. listopadu 2006. Během zhruba dvouhodinové návštěvy se setkal s výzkumnými pracovníky, se kterými diskutoval o výsledcích a úkolech ústavu, a také se skupinou studentů CERGE-EI, s nimiž hovořil o jejich výzkumné práci.

Profesor James Heckman (University of Chicago), držitel Nobelovy ceny z roku 2000, představil v rámci výzkumného semináře svou práci *Vytváření a důsledky kognitivních a nekognitivních schopností (The Formation and Consequences of Cognitive and Non-cognitive Skills)*. Jejím hlavním závěrem je, že kognitivní i nekognitivní schopnosti jsou stejně významné

pro objasnění jak výkonnosti jednotlivců na trhu práce, tak i jejich sociálního chování – například mezd, dosaženého vzdělání, rizika otěhotnění v době dospívání či zločinnosti. Kognitivní znalosti jsou zčásti dané talentem a je možné si je osvojit ve škole – matematické dovednosti, znalost jazyka, porozumění textu a šifrovací schopnosti. Dobrým příkladem nekognitivních schopností jsou sebedůvěra či sebmotivace ke studiu jako rozhodující činitelé úspěchu nejen v době studia, ale také na trhu práce. V prezentované studii Heckman a jeho spoluautoři odhadli produkční funkci pro kognitivní i nekognitivní schopnosti a zjistili, že zatímco produkce kognitivních schopností probíhá v raném věku, nekognitivní schopnosti se utvářejí až do 20 až 25 let věku. Důležitým důsledkem tohoto poznatku je, že nedostatek nekognitivních schopností způsobený například špatným rodičovským zázemím v raném dětství lze do značné míry kompenzovat pozitivními intervencemi v pozdějším věku. ■

James Heckman

MARKÉTA MLIKOVÁ,
FILIP PERTOLD,
CERGE-EI

*Edward C. Prescott
(vlevo)
Joseph E. Stiglitz*

FOT: ARCHIV CERGE-EI

FRANKOFONNÍ KOMENIOLOGIE VE FILOSOFICKÉM ÚSTAVU

Pokud má být české historické bádání výrazněji začleněno do celosvětového rámce, potřebujeme nejen znát zahraniční prameny a monografie, ale mít také překlady českých historických prací i bohemikálních pramenů do cizích, zejména světových jazyků. V poslední době se objevily hned dva překlady děl J. A. Komenského do francouzštiny, které se ve frankofonním světě setkaly se značným ohlasem.

Odborníci z pracovní skupiny pro vydávání a studium díla J. A. Komenského z Filosofického ústavu AV ČR spolu s Pedagogickým muzeem J. A. Komenského v Praze uspořádali 14. listopadu 2006 setkání s významnými zástupci frankofonní komeniologie, na kterém byly oba překlady představeny početnému publiku.

Profesor **Jean Caravolas** z Université du Québec à Montréal představil francouzsko-latinskou edici Komenského spisu *Nejnovější metoda jazyků* vydanou roku 2005 ženevským nakladatelstvím Librairie Droz pod názvem *Novissima Linguarum Methodus – La toute nouvelle méthode des langues*. Mluvil jak o překážkách, které v 17. století překonával při tvorbě Komenský, tak o obtížích, jež provázely vznik a koordinaci skupiny spolupracovníků pro překlad díla do francouzštiny. Ten totiž nevznikl v rámci grantu nebo vědeckého záměru, ale díky tomu, že mu překladatelé a specialisté z různých oborů věnovali svůj volný čas. Profesor Caravolas zasvěceně promluvil i o významu Komenského v kontextu

dějin výuky cizích jazyků, kterými se sám dlouhodobě zabývá.

Překlad druhého Komenského spisu *Zpráva a naučení o kazatelství* vydalo pod názvem *Art et enseignement de la prédication* v roce 2006 pařížské nakladatelství L'Harmattan. Autor překladu **Daniel S. Larangé** z Université de la Sorbonne Nouvelle – Paris III účastníky prezentace seznámil se strukturou spisu a okolnostmi vzniku překladu. Promluvil i o cestě, která ho přivedla k zájmu o Komenského, jehož dílo je ve Francii dosud málo známé a studované – Larangého erudice v oblasti Komenského rad kazatelům je o to větší, že vystudoval nejen slavistiku, ale také evangelickou teologii.

Oba hosté přednesli svá vystoupení v češtině, což jen podtrhuje jejich silnou vazbu k českému prostředí. Po prezentacích následovala živá diskuse odborníků z řad komeniologů, romanistů i pedagogů. ■

KATEŘINA ZILYNSKÁ,
Filosofický ústav AV ČR

POHLED NA KOMENSKÉHO Z KANADY

Při příležitosti setkání vedl Vladimír Urbánek z Filosofického ústavu AV ČR s profesorem Jeanem Caravolasem z Université du Québec à Montréal následující rozhovor.

Vážený pane profesore, vydání francouzského překladu Komenského Nejnovější metody jazyků je prvořadou událostí nejen v kontextu frankofonního bádání o Komenském, ale i z hlediska moderních dějin didaktiky jazyků. Mohl byste čtenářům Akademického bulletinu vysvětlit, proč tomu tak je?

Nejnovější metoda jazyků, v latinském originále *Methodus Linguarum Novissima*, je dílem mistrovským. Komenský to věděl. Prosil proto, aby lidé z okruhu Ludvíka de Geera, který financoval jeho práce pro švédské školy, vysvětlili mecenáši, že

musí být trpělivý, neboť „podporuje dílo ceny trvalé“. *Methodus* je vskutku unikátním dílem. Marně bychom hledali před rokem 1648 spis na stejné téma, podobného rozsahu nebo stejné myšlenkové hloubky, jasnosti a přesnosti.

Komenský jako první pochopil, že úspěch vyučování jazyků ve školách nezáleží na originalitě vyučovací metody, ani na pedagogickém talentu učitele, ani na důmyslnosti vyučovacích pomůcek, ale především na znalosti všeho „co se naskytá při postupu vyučování a učení“. Snil o přeměně didaktiky

jazyků ve stejné přesnou činnost, jako je knihtisk, výroba hodin či námořní plavba, nebo v tak přesnou vědu jako matematika či astronomie. To však nemohlo být uskutečněno bez všeobecné a obecně uznávané teorie založené na pozorování, na pokusech a na praxi. A přesně to Komenský udělal.

Přitom teorie didaktiky jazyků, kterou Komenský v *Methodus Linguarum Novissima* předkládá, je nejen první obecnou teorií v tisícileté historii této disciplíny, ale je rovněž neuvěřitelně relevantní. Většina toho, co se dnes vydává za nové a revoluční ve vyučování a osvojování jazyků, se nachází už v *Methodě*, třebaže ne v detailní podobě. Přesto, jak první vydání v Lešně roku 1648, tak druhé vydání v Amsterdamu roku 1657 prošla z rozličných důvodů takřka bez povšimnutí a pak byla k velké škodě žáků, učitelů, vědy a společnosti pomalu zapomenuta. Proto je náš překlad „prvořadou událostí z hlediska dějin didaktiky jazyků“, jak správně říkáte, ale podle mého názoru i z hlediska dějin jazykovědy a dějin idejí. Vedle překladu českého je druhým kompletním překladem na světě, a to přímo z latinského originálu do živého mezinárodního jazyka. Po 350 letech od vzniku díla se tak konečně mohou specialisté a vzdělaní čtenáři na všech kontinentech seznámit s geniálním dílem, které položilo základy didaktiky jazyků jako samostatné vědecké disciplíny.

Zájem o Komenského ve světě neutichá, spíše vzrůstá. Například Labyrint světa a ráj srdce byl v posledních letech přeložen a vydán v angličtině, francouzštině, němčině, ruštině, italštině, španělštině, japonštině. Často jde o náročná vydání s kritick-

kým vědeckým aparátem a úvodními studiemi (k těm patří i francouzské vydání Nejnovější metody jazyků). Čím si tento zájem vysvětlujete?

Důvodů je jistě mnoho. První souvisí s oslavami 400. výročí narození J. A. Komenského v roce 1992, který UNESCO vyhlásilo rokem Komenského, dalšími jsou pravidelná udílení medaile Komenského předním pedagogům světa, implikace Evropské unie (projekt COMENIUS) či vznik a činnost četných komeniologických společností od Japonska po Kanadu atd.

Komenský byl nesmírně plodným autorem a jako pansofista se zajímal o všechno a psal o všem. Každý proto nachází v jeho spisech něco, co ho zaujme, nadchne nebo popudí, tím spíš, že problémy, kterými se zabývá, jsou věčné nebo nesmírně aktuální.

Odborníci interpretují Komenského názory různě a mnozí z autorů, kteří se odvažují o něm psát, jsou často naprosto nekompetentní. Seriozním čtenářům a badatelům nezbyvá tedy nic jiného, než si přečíst v originále nebo v překladu, co Komenský vlastně píše.

I když zájem o pedagogická díla Komenského stále převládá (*Didactica magna*, *Orbis pictus*, *Informatorium školy mateřské*), je potěšující, že se poslední dobou množí i překlady jeho spisů beletristických (*Labyrint*), autobiografických (*Continuatio*), teologických (*O kazatelství*), i filozofických (*Consultatio*) aj.

Vlády frankofonních zemí aktivně podporují šíření frankofonní kultury i humanitních věd po celém světě. Rovněž některé malé střeoevropské státy (např. Maďarsko) mají štědré programy na podporu prezentace výsledků humanitního bádání a kulturního dědictví ve světových jazycích. Česká republika přistupuje k podobným projektům poněkud liknavěji. Měly by podle Vašeho názoru česká vláda, grantové agentury či Akademie věd aktivněji podporovat podobné projekty, jakým byl překlad Komenského Nejnovější metody jazyků?

Nepřísluší mně, cizinci, abych radil české vládě, grantovým agenturám či Akademii věd, které projekty mají podporovat, ani jak přitom postupovat. Avšak jako starý obdivovatel české vzdělanosti i jako komeniolog se netajím tím, že rád uvidím každý čin českých veřejných institucí, který přispěje k šíření znalostí vaší kultury ve světě, a zejména díla Jana Amose Komenského. ■

VLADIMÍR URBÁNEK,
Filosofický ústav AV ČR

ČESKO-RUSKÉ VZTAHY NA PRAHU 21. STOLETÍ

První prosincový týden minulého roku byl v Historickém ústavu AV ČR ve znamení setkání českých a ruských historiků. Stalo se tak v rámci několika akcí, které se konaly u příležitosti společného zasedání Česko-ruské komise historiků a archivářů.

První konference *Nové dokumenty k historii česko-ruských (sovětských) vztahů* se konala 28. listopadu 2006 v zasedací síni Historického ústavu za účasti téměř stovky českých, slovenských, ruských i amerických historiků. Podporu výzkumu česko-ruských vztahů vyjádřil náměstek ministra zahraničních věcí Jaroslav Bašta a velvyslanec Ruské federace (RF) v Praze Alexej L. Fedotov, který později uvedl: „Mnohdy má setkání historiků větší smysl než setkání politiků. Historici se věnují i aktuálním otázkám tak, aby se nepolitizovaly, ale více poznávaly. Je důležité, že usnadňují politická jednání.“ V úvodu vystoupili oba předsedové Česko-ruské komise, Jan Němeček za českou stranu a Grigorij N. Sevostjanov za stranu ruskou.

Konference byla rozdělena do dvou sekcí. První se zabývala otázkou přístupu do ruských archivů, což bylo téma pro české historiky navýsost důležité, o to důležitější, že se jí zúčastnili vedoucí představitelé ruské archivistiky. Ředitel Federální archivní agentury Ministerstva kultury a masových médií (FAA MKMM) RF Vladimír P. Kozlov prezentoval výsledky ruské historiografie ve spolupráci se světem v oblasti edičních projektů, a vlastně tak ukázal, že v této oblasti zůstává česká historiografie pozadu za dalšími zeměmi. Tatjana F. Pavlova, vedoucí správy FAA MKMM RF, představila činnost ruské komise pro odtajňování dokumentů. Její výsledky za dobu od roku 1991 do současnosti zahrnují na 10 milionů odtajněných dokumentů. Zástupkyně ředitele historicko-dokumentárního odboru MID RF Naděžda M. Barinova hovořila o publikační činnosti minis-

terstva, zejména v oblasti edicí. Potěšitelné je, že válečná ediční řada *Dokumenty vnějšné politiky* bude pokračovat; do tisku je připraven svazek k roku 1942. Ředitel Ruského státního archivu sociálně-politických dějin Kirill M. Anderson informoval o možnostech studia v archivu, který soustřeďuje zejména spisy spjaté s Komunistickou internacionálou – nalézají se tam i spisy z činnosti československých komunistických politiků. Následovaly příspěvky českých historiků a archivářů: Ivan Štoviček z Archivu Ústavu T. G. Masaryka na podkladě své mnohaleté práce v tomto i v dalších archivech předložil možnosti bádání týkající se česko (slovensko)-ruských (sovětských) vztahů. Jeho příspěvek se týkal zejména mimořádně cenného archivního fondu Edvarda Beneše, uloženého v Archivu Ústavu T. G. Masaryka, který byl teprve v nedávné době úplně inventarizován. Mečislav Borák ze Slezského zemského muzea v Opavě, řešitel grantového úkolu Ministerstva zahraničních věcí ČR *Českoslovenští občané z území dnešní České republiky perzekvovaní v SSSR*, promluvil o zkušenostech českých badatelů ze studia materiálů v ruských archivech.

V druhé sekci byly představeny některé společné česko-ruské projekty, které se v současné době zpracovávají. Vratislav Doubek z Masarykova ústavu – Archivu informoval o připravené edici korespondence Michala Fjodoroviče Rajevského s českými politiky druhé poloviny 19. století. Emil Voráček z Historického ústavu představil grantový projekt *KSČ a Kominterna 1929–1943*, který by měl ve dvou svazcích shrnout dokumentaci založenou právě na studiu v ruských archivech. Konečně Jitka Vondrová z Ústavu pro soudobé dějiny odkryla problematiku doposud neznámých sovětských dokumentů k Pražskému jaru 1968.

Cílem konference nebylo jen přednesení stanovisek, ale zejména diskuse, jak dále zefektivnit vzájemnou spolupráci v archivním výzkumu; kde se např. rýsuje možnost dvoustranné spolupráce při vydávání diplomatických dokumentů k historii československo-sovětských vztahů v období let 1934–1948.

Dne 29. listopadu se konalo interní zasedání Česko-ruské komise ve Slovanské knihovně, které mělo na programu výhledy do další práce komise v následujícím dvouletém období. Závěrem byl podepsán protokol, podle kterého bude komise podporovat ce-

**Místopředseda
AV ČR Jaroslav Pánek
předává v rámci
česko-ruské
konference cenu
Františka Palackého
Valentině Vladimirovně
Marjině.**

VŠECHNA FOTA: HÚ AV ČR

lou řadu navržených (někdy již konaných) projektů: *Kominternu a Komunistická strana Československa 1929–1943. Sborník dokumentů, Českoslovenští vojáci internovaní v SSSR (1939–1941), Sborník dokumentů k událostem roku 1968*, vydání zvláštního monotematického čísla časopisu *Istoričeskij archiv* k roku 1968, dvě výstavy v Moskvě k československým legiím a k roku 1968. Tématem *Pražské jaro 1968* se bude zabývat i následující zasedání komise, které se uskuteční v Moskvě v roce 2008.

Třetí část česko-ruského týdne představoval kulatý stůl na téma *Česko-ruské kulturní a vědecké vztahy na přelomu 19. a 20. století*, který se konal 30. listopadu opět v Historickém ústavu. V. Doubek zahájil panel tématem historiografickým, a sice přehledem literatury k problematice migrace/emigrace východ-západ; z této širší platformy zkoumal migraci/emigraci rusko-českou, resp. z habsburské monarchie do Ruska v 19. století. Radomír Vlček přispěl referátem *Jaroslav Bidlo – k formování českého dějepisného diskursu o minulosti Ruska*. Na přelomu 19. a 20. století se i na české straně začal výrazněji projevovat zájem o česko-ruské vědecké styky. J. Bidlo, jenž mohl vycestovat na roční stáž do Moskvy a Petrohradu, se stal prvním českým historikem, který systematicky sledoval a informoval o moderní ruské dějepisné produkci. Ľubica Harbulová přispěla tématem *P. N. Miljukov a meziválečné Československo*. Miljukov se setkával s prezidentem T. G. Masarykem, s velkým znepokojením pak pozoroval krizi v Československu 1938 a podpis mnichovské dohody považoval za konec demokracie v Evropě. V diskusi mj. zazněly názory, že by bylo užitečné vydat Miljukovovu korespondenci s Masarykem a hlouběji se zabývat problematikou reflexe Masarykových prací v Rusku.

Druhý panel, orientovaný na uměleckovědní a duchovní aspekty vnímání Ruska v Čechách, resp. vnímání českého prostředí ruskou emigrací, otevřel Georgij P. Melnikov tématem *Rusko v tvůrčím díle A. Muchy*. Zabýval se prakticky neznámými momenty Muchovy návštěvy v Rusku v r. 1913. Mucha byl schopen pochopit ruskou mentalitu, duši ruského člověka, měl diferencovat mezi ruským lidem a státem. Rusku se nicméně nedostalo vedoucího místa v Muchově pojetí rozkvětu slovanství. Zoja S. Nenaševa se soustředila na dosud téměř neprobádané téma *Ruská pravoslavná církev v Praze v kontextu česko-ruských společensko-politických vztahů v letech 1868–1917* s důrazem na

historii ruského pravoslavného chrámu sv. Mikuláše v Praze. Nejen detaily, ale i pojetí autorky vyvolaly bohatou diskusi potvrzující, že tuto nesmírně závažnou část dějin pravoslaví v Čechách známe nedostatečně. Anna V. Denščikova přispěla tématem *Praha, jak ji vnímala ruská inteligence ve 20. letech*. V následné diskusi se ukázalo, jak je v současné světové historiografii velice frekventováno téma tvoření image, pohledu na druhou zemi, a že v ČR se tímto tématem zabýváme poněkud spoře. Jiří Vacek přispěl s dosud minimálně zpracovaným tématem *Čeští lékaři v Rusku a česko-ruské styky v oblasti lékařských věd v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*. Zatímco do 60.–70. let 19. století přicházeli Češi do Ruska převážně jako hudebníci a vychovatelé, později se uplatňovala i jiná povolání. Podstatným důvodem rostoucího specializovaného zájmu o Rusko byla tehdejší vysoká úroveň ruské lékařské vědy. Oldřich Richterek v referátu *Vztahy ruských a českých spisovatelů na přelomu 19. a 20. století* vyšel z tradic česko-ruských literárních a kulturních vztahů v 19. století a uvedl jejich vývojové trendy ve 20. století. Vedle pozornosti sporadickým přímým kontaktům se autor zabýval pokusy o zobečňující pohled na danou problematiku. Panel uzavřel Martin Kučera zamyšlením *Mezi klasikou a avantgardou – dvě staletí ruských kulturních vlivů*. V pozoruhodně vypointovaném kulturněhistorickém zamyšlení se soustředil na základní hodnoty ruské kultury v průběhu zhruba 150 let, které výrazně zasáhly kulturní vývoj v celém světě včetně českých zemí a Slovenska. Současné české i slovenské opomíjení ruské kulturní tradice a její hodnoty je ve značném rozporu se situací ve světě, i když je lze vysvětlit jako důsledek srpnové okupace 1968. Nelze však nevidět, jak škodlivé je pro stav soudobé české a slovenské kulturnosti a duchovního milieu.

Mezinárodní setkání badatelů z různých oblastí společenských disciplín bylo v podstatě prvním pokusem o důsledně interdisciplinární přístup, který v České republice není příliš častým jevem nejen v oblasti diskusí k česko-ruským vztahům. Lze si přát, aby si tento přístup, který je v badatelském světě dnes zcela běžný, našel trvalé místo v našem vědeckém výzkumu. ■

JAN NĚMEČEK, EMIL VORÁČEK,
Historický ústav AV ČR

Zahájení konference 28. listopadu 2006. Zprava náměstek ministra zahraničních věcí Jaroslav Bašta, velvyslanec Ruské federace v ČR Alexej Leonidovič Fedotov, ředitelka Historického ústavu AV ČR Svatava Raková a předsedové obou částí Česko-ruské komise Grigorij Nikolajevič Sevostjanov a Jan Němeček

Hlavní archivář Ruské federace Vladimír Petrovič Kozlov

INTEGRAL PO ČTYŘECH LETECH

Před čtyřmi lety vynesla ruská raketa Proton do vesmíru čtyřtunový kolos – astrofyzikální družici INTEGRAL. Na klíčovém programu European Space Agency (ESA), jehož název vznikl z prvních písmen anglického International Gamma-Ray Astrophysics Laboratory – Mezinárodní laboratoře pro astrofyziku záření gama – se podílí vědecká pracoviště západní Evropy, Česka, Polska, Ruska i USA.

Družice INTEGRAL odstartovala 17. října 2002 a na oběžnou dráhu ji dopravilo Rusko.

Družice INTEGRAL nese na palubě dva dalekohledy na detekci gama záření (každý z nich váží přibližně jednu tunu), dva menší rentgenové dalekohledy a jeden dalekohled ke sledování optického záření.

Hlavním smyslem družice je studium vesmíru v oboru nejvyšších energií, tzn. gama záření. Tyto informace má dále doplnit o simultánní měření v rentgenovém a optickém záření. Družice pozoruje objekty v naší galaxii, např. černé díry nebo neutronové hvězdy, ve vzdáleném vesmíru sleduje především aktivní galaktická jádra nebo doposud záhadné gama záblesky. Těch zatím zaznamenala asi 50; v průměru jeden měsíčně.

Čeští astronomové ze skupiny astrofyziky vysokých energií ASÚ AV ČR a spolupracujících pracovišť se v rámci projektu INTEGRAL podílejí zejména na optické monitorovací kameře OMC. Ta sice není hlavním přístrojem družice, ale informace, jež získává, se dají použít i k samostatným vědeckým publikacím. Velký význam má OMC jako doplněk měření přehlídek oblohy.

Mimo to máme svého zástupce v řídicím centru INTEGRAL u Ženevy, na jehož provozu se podílíme. Malé centrum družice je také v Astronomickém ústavu AV ČR v Ondřejově a jsou do něj zapojeni především mladí vědci a studenti.

K výročí vypuštění družice se každoročně koná setkání všech členů českého týmu projektu INTEGRAL (o třetím jsme informovali v AB 5/2005). Poslední, již pátý seminář hostila od 25. do 28. října 2006 hvězdárna ve Vlašimi. Mladí vědci zde pod ve-

dením doc. Reného Hudce představili výsledky své činnosti v uplynulém roce a diskutovali o budoucnosti projektu.

Kromě zpracování dat z družice byly zajímavým tématem semináře gama záblesky a jejich pozorování pomocí pozemních robotických dalekohledů, kterých čeští vědci využívají několik. Český tým vyvinul malý robotický dalekohled BART, který čeká během nočního pozorování na e-mail, z nějž se dozví souřadnice gama záblesku. Sám se otočí na správné místo oblohy a pozoruje bez zásahu člověka.

Ve španělsko-české spolupráci byly vybudovány další dva dalekohledy, BOOTES I a II, které mají stejné poslání jako prototyp BART. Jejich dvojnásobná velikost zvýšila šanci na detekci slabších gama záblesků. V rámci observatoře Pierra Augera v Argentině odborníci využívají optický dalekohled FRAM Fyzikálního ústavu AV ČR. S jeho pomocí se podařilo počátkem loňského roku objevit druhý nejjasnější optický protějšek gama záblesku v historii.

Česká skupina se podílí i na provozu robotického dalekohledu WATCHER, který má z výše uvedených nejlepší výsledky a pozoruje záblesky detekované jak družicí INTEGRAL, tak i ostatními satelity.

Ve spolupráci s ČVUT a jinými subjekty vzniká unikátní rentgenový dalekohled LOBSTER typu „račí oko“. Současné rentgenové teleskopy dokáží přijímat záření jen z velmi malého prostorového úhlu. Rentgenové záření má navíc oproti viditelnému velmi odlišné optické vlastnosti. Rentgenový dalekohled v sobě nemá jedno kulaté zrcadlo jako optické dalekohledy, funguje na principu totálního odrazu světla, pro který se vědci nechali inspirovat unikátním zrakem raků a humrů. Dalekohled LOBSTER dokáže najednou vnímat záření ze všech směrů, a sledovat tak současně dění na celé

obloze. Jeho vývoj stále pokračuje s perspektivou umístění na mezinárodní nebo čínské družici.

Na semináři se probírala celá řada dalších témat souvisejících s účastí skupiny našich astronomů na projektu INTEGRAL, jako například výzkum tzv. blazarů – aktivních galaxií nebo kataklyzmických proměnných hvězd – i metody zpracování měření.

Po úspěšné spolupráci na projektu INTEGRAL byla českým vědcům ze skupiny astrofyziky vysokých energií Astronomického ústavu AV ČR a spolupracujících pracovišť nabídnuta možnost spolupráce na dalších významných vesmírných družicích Gaia, XEUS a Constellation-X. Přizvání České republiky k těmto vesmírným projektům je velkým příslibem do budoucna.

Evropská družice Gaia bude měřit polohy a jasnost hvězd. Nejlepší družice svého druhu v historii by měla odstartovat roku 2011. Gaia mimo jiné přispěje ke konstrukci 3D mapy okolí Slunce, která zahrne až miliardu hvězd. Družice XEUS je plánovaná velká rentgenová družice European Space Agency.

Družice Constellation-X je projektem americké NASA. Čtyři identické rentgenové družice budou sledovat černé díry, skrytou hmotu ve vesmíru, superno-

vy a řešit kosmologické problémy. Také u tohoto projektu se nyní začíná rýsovat možnost české účasti, a to na vývoji unikátních optických technologií. ■

*PETR SOBOTKA,
Astronomický ústav AV ČR*

**INTEGRAL
pozoruje
i černé díry
obklopené
prachovým
prstencem.**

**Účastníci semináře
ve Vlašimi**

VÝJEZDNÍ ZASEDÁNÍ BRITISH ARCHAEOLOGICAL ASSOCIATION V PRAZE

**Ústav dějin umění AV ČR
ve spolupráci s British
Archaeological Association
zorganizoval 7.–12. července
loňského roku výroční
zasedání této prestižní
britské instituce, které mělo
charakter mezinárodní
konference, na téma
Medieval Art
and Architecture
in Prague and Bohemia.**

FOTO: KLÁRA BENEŠOVSKÁ, ARCHIV ÚDU AV ČR

Vlastní konference s vyžádanými referáty se konala v Praze v přednáškových sálech budovy Akademie věd ČR na Národní třídě. Přes sto účastníků zasedání si vyslechlo referáty medievistů z Anglie, Německa, Slovenska a České republiky. Konferenci doplňovaly exkurze, které směřovaly do středověké Prahy, Kolína a Kutné Hory a na hrady Karlštejn a Křivoklát – vesměs do lokalit, jichž se přednesené referáty týkaly. Deset zahraničních badatelů a osm medievistů z České republiky představilo na půdě Akademie věd výsledky bádání na téma románské Prahy, česko-anglických vztahů v době královny Anny České, vztahů Prahy a Norimberka za Karla IV., pražské katedrály, Karlštejna, vlivů pražské parléřovské huti po roce 1420, chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně nad Labem, mikroarchitektury, klášterů františkánů observantů, kultu sv. Václava a sv. Stanislava a vztahů Prahy a Vídně.

British Archaeological Association je jednou z nejstarších britských antikvárních společností, která vznikla již v roce 1843 na podporu rozvoje studia archeologie, architektury a umění a na ochranu národního dědictví. Podporovala – a činí tak dodnes – také publikování výsledků archeologických bádání od římské antiky po pozdní středověk. Do sféry „historické archeologie“ byly od počátku zahrnuty jak stojící budovy, dokumenty, prameny a umělecká díla, tak vlastní archeologické památky. Asocia-

ce navázala na činnost antikvářů 16. a 17. století, dnes ale jsou členy především medievisté, vědci i učitelé a kromě nich i zainteresovaní laici. Po celou dobu existence připravuje každý rok výjezdní zasedání do některého z britských „katedrálních měst“ či klášterních sídel. Až v posledních letech sdružení několikrát britskou půdu opustilo a zaměřilo se například na katedrály a města Rouen, Utrecht, Anjou, Mainz. Praha byla prvním navštíveným městem bývalého „východního bloku“. Výsledkem každého výjezdního zasedání je publikace. V případě britských lokalit jde většinou o podrobné monografie navštívených objektů, v případě zahraničních výjezdů jde spíše o seznámení se současným bádáním a odbornými problémy spojenými s navštívenými místy.

Zasedání British Archaeological Association v Praze se stalo vítaným fórem pro výměnu názorů mezi českými, britskými a dalšími zahraničními medievisty.

Spokojenost s průběhem konference vyjádřila Nicola Coldstream, prezidentka British Archaeological Association, v děkovním dopise řediteli Ústavu dějin umění AV ČR prof. Lubomíru Konečnému.

Svědectvím setkání bude sborník konference, který chce BAA vydat v roce 2008. ■

KLÁRA BENEŠOVSKÁ,
Ústav dějin umění AV ČR

RUDOLF ŠRÁMEK-HUŠEK

1907–1962

V polovině února si připomeneme 100. výročí narození českého hydrobiologa, předního znalce koryšů, docenta zemědělského a lesního inženýrství na ČVUT Rudolfa Šrámka-Huška, který se již před válkou věnoval i ochraně přírody.

Rudolf Šrámek se narodil 14. února 1907 v Mladé Boleslavi. Protože pocházel z chudého prostředí, musel po gymnaziálních studiích v Pardubicích dva roky pracovat na poště. Na Přírodovědecké fakultě UK v Praze zaujal zoologa prof. K. Schäfernu a stal se jeho žákem, což určilo i další zaměření mladého vědce na hydrobiologii. V roce 1933 složil zkoušky státní, ale plánovanou zkoušku rigorózní se mu především z existenčních důvodů složit nepodařilo. Studium končil v letech hospodářské krize a byl rád, že po odsloužení vojenské povinnosti (která ho vlastně uchránila před nutností sehnat si okamžitě nějaký výdělek) získal učitelské místo, což tehdy nebylo nic výjimečného. Dlouho působil jako výpomocný učitel na měšťkách, nedařilo se mu příliš i z toho důvodu, že onemocněl tuberkulózou. Aby získal definitivu, musel si doplnit aprobaci o češtinu a dějepis, před válkou pak učil na reálném gymnáziu v Čáslavi.

Díky své výzkumné práci, v níž neustal ani při výuce na školách, se vypracoval na předního českého znalce perlooček a buchanek. Po zrušení gymnázia v roce 1943 i proto získal místo hydrobiologa v nově zřízené biologické laboratoři Státního ústavu vodohospodářského v Praze-Podbabě. Za okupace se mu podařilo založit hydrobiologickou stanici v Bohdanči u Pardubic, která byla bohužel po válce zlikvidována.

Doktorát z přírodních věd získal až v roce 1945. V roce 1947 se habilitoval z hydrobiologie na Vysoké škole zemědělského a lesního inženýrství ČVUT v Praze. Chtěl se však plně věnovat svému výzkumu, a na to potřeboval být poblíž prostředí, které ho zajímalo, blízko rybníků. V roce 1950 se tudíž přestěhoval do Sedlice u Blatné a v letech 1951–1958 zde vedl nově zřízenou biologickou stanici, součást Ústředního ústavu biologického. Stanici, později přemístěnou do Třeboně, převzala po svém vzniku Československá akademie věd.

Na přerušenu vysokoškolskou kariéru navázal Šrámek-Hušek jako externista až po šesti letech, když začal přednášet na Biologické fakultě UK v Praze. Na univerzitu plně přešel v roce 1958, od kdy vedl hydrobiologické oddělení Zoologického

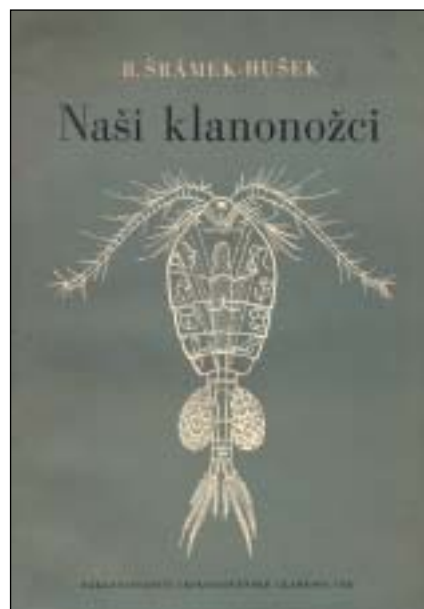
ústavu. Řadu let reprezentoval Československo v Mezinárodní společnosti pro limnologii; byl členem Masarykovy akademie práce či Československé zoologické společnosti.

Vědecká činnost R. Šrámka-Huška se týkala zejména systematiky a ekologie dvou velkých skupin koryšů (perlooček a buchanek), věnoval se také studiu a faunistice nálevníků; odtud plynul i jeho zájem o hydrobiologii odpadních vod. Je autorem či spoluautorem více než 100 vědeckých studií a 41 monografií; jistě stojí za zmínku třeba *Úvod do limnologie* (1946), *Naši klanonožci* (1953) či *Život našich řek* (1958); populární prací jsou *Ostrov bílých perutí* z roku 1943. Aktivní byl už od třicátých let i v ochraně přírody. Zajímaly ho například rybníční rezervace, protože pomáhaly udržet původní ráz starých rybníčních děl, důležitá pro něj byla člověkem neponičená krajina obecně. Vypovídají o tom také další práce – *Chraňme si přírodní krásy Polabí* (1941) či *Boj o čistotu řek* (1947), psané v době, kdy tato témata jistě nebyla pocítována jako primární.

„Monsignore“, jak se podepisoval v korespondenci svému stejně starému příteli, spolužákovi a kolegovi-parazitologovi Ottu Jírovcovi, uměl život využít pracovně, ale také ho dokázal brát prakticky a s humorem. I tyto jeho vlastnosti právě Jírovec v jubilejním článku k Šrámkovým padesátinám vyzdvihl. V dopise ze září 1932 Šrámek Jírovcovi píše: „Jsem přesvědčen, že z takového spojení tří... osvědčených pilníků může vzejít velkej profit pro národ a že konečně zase jednou ta zouhorovatělá hydrobiologická půda na národa roli bude zase jednou trochu rozrejpána.“

Rudolf Šrámek-Hušek zemřel v pětapadesáti letech, 9. června 1962 v Praze. ■

Hana Barvíková,
Masarykův ústav – Archiv AV ČR

SAYING IT... ON PAPER (12)

“That’s not the word I want” might be the most common expression of speakers and writers; it is mine. I usually follow it with “it’s on the tip of my tongue.” And if I can’t pick it off my tongue, I go fishing in my pool of words to hook the one I want, but sometimes the words aren’t biting. That’s when I lay down my fishing pole and pick up my thesaurus.

susceptible – to list a few. A treasure-trove of synonyms can surely benefit a writer, but like a lengthy restaurant menu, it can also confuse, addle, befuddle, confound, mystify, perplex, puzzle, or discombobulate. That’s why a dictionary is a necessary companion.

The Random House Thesaurus says it well: “The most important word of caution... is to remember that there is *no true synonym* for any word in English. Each word has its own set of meanings, but its use must always be appropriate to the context in which it appears.” It is clearly a warning. Consider the student who consults a thesaurus, finds a new word for “beach,” and then writes “We spent the day at the littoral” instead of “We spent the day at the beach.” No one, says Random House, would do that.

Oh yes, Random House, they would, and they do. Sometimes a new word is discovered and used because the writers hope it will add sparkle to their style, inject pizzazz. Sometimes a fancy word is used because it elevates the idea, provides dignity. And sometimes new words are used just because they are there to be used. There’s nothing wrong with that, as long as these new words contribute to the communication. The English language is abundantly rich in words; it has been adding words to its storehouse from different languages for centuries: Latin, Greek, Danish, French, Spanish, Indian, Choctaw, Swahili, Hebrew, Turkish, German, Chinese, and more, including Czech. A serious student of English needs a thesaurus if only to enjoy the synonyms.

A comedian in the States asked: Is there a synonym for synonym? Look it up. ■

RICHARD HAAS,
Oddělení studia jazyků ÚJČ AV ČR

It’s clear why “thesaurus” comes from the word “treasury,” because that’s what it is: a treasury of synonyms, and sometimes antonyms. Perhaps its inventor, Peter Mark Roget (1779), got frustrated always having to fish for the right word, and started collecting similar words and expressions, and published them in 1852. The treasury he left us has been kept up-to-date by different publishers and has received plaudits by teachers for generations. “If you are going to college,” I was told, “you’ll need a good dictionary and *Roget’s Thesaurus*.”

Roget’s book of synonyms, however, is no longer the only game in town. The market is full of them: some thesauri are massive; some are pocket editions; some are specialized; some are combined with dictionaries. *With dictionaries* – that’s not only a good idea, it’s a necessity.

Let me explain. The *Oxford Thesaurus of English* explains that using a thesaurus is “easy.” Just look up the word; “it’s as easy/straightforward/uncomplicated/undemanding/effortless as that. In fact, it’s plain sailing/a piece of cake/easy-peasy/kid’s stuff/a cinch!” And it is. It could also be facile, compliant, unrestrained, easy as ABC, easy as falling off a log, easy as one-two-three, easy as pie, or like taking candy from a baby. You see, there’s nothing to it. But that’s part of the problem – I can find a synonym easily, but each synonym has its own nuance, and not every synonym is appropriate to my context or audience. If I think a synonym has an identical, rather than a similar meaning, then I am credulous, dupable, exploitable, gullible, naïve,

FAVORIT MEZI SLOVNÍKY

Největší a nejaktuálnější anglicko-český jednosvazkový slovník současnosti je v první řadě určen všem, kteří se angličtinou zabývají profesně, ale výborně poslouží i těm, kteří angličtinu studují nebo se o ni jen zajímají. Fronkův nový Velký anglicko-český slovník, lexikon mimořádného rozsahu i zpracování, je sestaven tak, aby svým uživatelům co nejvíce usnadnil aktivní používání jazyka.

Protějšek *Velkého česko-anglického slovníku* téhož autora obsahuje více než 100 000 hesel a podhesel, v nich více jak 200 000 anglických slov a frází a kolem 400 000 českých ekvivalentů. Slovník přináší nejnovější slovní zásobu spisovného a hovorového jazyka, a to včetně odborných termínů ze všech základních vědních oborů. Autor Josef Fronek – jistě i díky svému dlouholetému pobytu a vědecké práci ve Velké Británii –, nezapomněl, že angličtina je stále se vyvíjející živý jazyk, a byl tedy tolerantní i ke slangovým a místy i zhrubělým výrazům. Šíře lexika je úctyhodná – od hovorového jazyka až po jazyk odborné literatury na jedné straně, od knižních archaismů až po nejaktuálnější neologismy na straně druhé. Objevují se například i nejnovější výrazy jako *cybersex*, *dumb down*, *Eurojaryon*, *ruby wedding*, *hole-in-the-wall*; jednotlivá hesla jsou zpracována s důrazem na slovní spojení a idiomatické vazby.

Slovník kromě aktuálnosti nabízí i novou, pro uživatele příjemnou grafickou úpravu, která spolu s dvoubarevným tiskem zvyšuje přehlednost hesel. Autor důsledně dbal na maximální zjednodušení popisu hesel – snažil se jednoznačně definovat anglická zadání, ale i každý jednotlivý český ekvi-

valent. Dílo je tak přístupné široké uživatelské obci od pokročilých začátečníků až po překladatele a tlumočníky, přičemž autor pamatuje nejen na Čechy, ale i na ty, jejichž rodným jazykem je angličtina. Zcela vědomě zařadil i méně běžné variantní výrazy s odkazem na formu, která je preferovaná.

Příjemně překvapí velké množství slov z americké, kanadské a australské angličtiny z různých stylůvých rovin, ojedinělé je zpracování a zařazení zkratk, věc v jiných slovnících zcela opomíjená. Pro uživatele je cenné použití anglických kontextových charakteristik, které poskytuje informaci o kolokacích, do nichž může daná lexikální jednotka vstupovat. Četné idiomy a frazeologická spojení jsou opatřena často několika ekvivalenty.

Větší rozsah slovníku umožnil autorovi podat ucelenější popis současného anglického a amerického lexika. A právě díky rozsahu a velké profesionální poctivosti a aktuálnosti je v této době slovník Josefa Fronka z Nakladatelství LEDA opravdovým pomocníkem i nepostradatelnou pomůckou. ■

JAROSLAVA KOUBSKÁ,
Ústav pro jazyk český AV ČR

Jaroslava Koubská
s autorem slovníku
na knižním veletrhu
Praha 2006.

Vědecká rada Akademie věd ČR, Grémium pro vědecký titul
a komise pro obhajoby doktorských disertací v oboru
Mechanika těles, konstrukcí, mechanismů a prostředí
oznamuje:

Obhajoba doktorské disertační práce

Stress ribbon and cable supported pedestrian bridges

prof. Ing. Jiřího Stráského, CSc.,

k udělení vědeckého titulu *Doktor věd* se koná dne **5. března 2007** v 10.00 hod.
v Ústavu termomechaniky AV ČR, v. v. i., Dolejškova 5, Praha 8.

bulletin
MINIS
NE SUBVENCE, ALE INVESTICE

Sedmý rámcový program EU pro vědu a výzkum, který začal letošním rokem a potrvá následujících sedm let, byl postupně zahájen v jednotlivých zemích EU. Spolková republika Německo, jakožto nová předsednická země EU, představila tento významný komunitární program 15. ledna 2007 v Bonnu s patřičnou okázalostí, když do bývalých prostor Spolkového parlamentu sezvala půl druhého tisíce účastníků z řad evropské výzkumné komunity.

Rámkové programy mají pro Německo čím dál větší význam. Není divu – německé instituce jsou zastoupeny v 80 % mezinárodních výzkumných týmů, které obstojí v soutěži a získají na svůj výzkumný projekt příspěvek z rámcových programů EU. Ročně tak z rozpočtu RP putuje téměř jedna miliarda eur do německých institucí.

Co to znamená v národním kontextu? Prostředky, které německé instituce obdrží z rámcových programů, odpovídají zhruba 5,5 % státních výdajů na VaV v Německu – tedy výdajů jak na národní úrovni, tak jednotlivých spolkových zemí. Ač se toto číslo může zdát nízké, podíváme-li se na prostředky, které vydá německé Spolkové ministerstvo pro vzdělání a výzkum (BMBF) na financování výzkumných projektů, zjistíme, že prostředky, jež německé instituce z rámcových programů EU získaly, dosahují 50 % těchto výdajů.

Snaha o zvýšení konkurenceschopnosti

Annette Schavan, německá ministryně pro vzdělání a výzkum, varuje před tím, aby byly rámcové programy vnímány pouze jako dotační mechanismus.

Prostředky, které Evropa dává na výzkum a vývoj, by neměly být chápány jako subvence, ale jako investice. Od investic se očekává, že z dlouhodobého hlediska přinesou užitek.

Ač se to málokdy zdůrazňuje, základním cílem rámcových programů EU (stanoveným ve Smlouvě o ES), je podpora vědecké a technologické základny evropské ekonomiky a zvýšení mezinárodní konkurenceschopnosti Evropy. Z tohoto důvodu je z prostředků RP z velké většiny financován výzkum v předem definovaných oblastech. A to zejména výzkum s mezinárodním prvkem, neboť i evropská výzkumná politika by se měla řídit zásadou subsidiarity. Výjimkou je nově podpora výzkumu „na hranici lidského poznání“, u kterého není podmínkou mezinárodní spolupráce ani výzkum v předem definovaných oblastech.

Mezinárodní spolupráce

Právě mezinárodní spolupráce je důležitým pilířem německé vědeckovýzkumné politiky. Jak se píše ve *Spolkové zprávě o výzkumu* z roku 2006, může Německo prostřednictvím spolupráce a výměnných procesů integrovat mezinárodně dostupné znalosti a technologické know-how do národních inovačních procesů a zlepšit přístup k mezinárodním výzkumným infrastrukturám a výzkumným trhům. Mezinárodní spolupráce tedy není jen politickým sloganem, ale ekonomickou nutností.

Není nezajímavé, že v roce 2006 Německo zahájilo marketingovou kampaň zaměřenou na určité země s vysokým technologickým potenciálem s cílem prezentovat Německo jako zemi s atraktivní výzkumnou kapacitou, a posílit tak vzájemnou vědeckovýzkumnou kooperaci. Jako první cílová země byla pro tuto kampaň vybrána Jižní Korea.

V evropském prostoru byla spolková vláda aktivním účastníkem jednání o podobě a podmínkách účasti nového 7. rámcového programu EU pro VaV. Úspěch německé účasti v rámcových programech EU je dán také tím, že německá národní politika výzkumu je dlouhodobě koordinována s cíli vědeckovýzkumné politiky na ev-

TRYNĚ SCHAVAN: DO VÝZKUMU

ropské úrovni. Dalším z faktorů je kvalitní systém podpory potenciálních účastníků v RP. Během minulých let vznikla hustá síť poradenských institucí, které si zdravě konkurují. Kromě poradenských sítí na národní úrovni a na úrovni jednotlivých spolkových zemí má téměř každá vědeckovýzkumná instituce (mnohé firmy nevyjímaje), svého „EU referenta“, který se specializuje na projektovou podporu pro evropské programy.

7. rámcový program – a co dál?

Před sedmi lety vyhlásila Evropská komise budování Evropského výzkumného prostoru (ERA). Jedná se o určitý ekvivalent společného trhu se zbožím a službami, tedy prostor bez hranic v oblasti vědy a výzkumu. Nyní, když byl v lednu 2007 úspěšně nastartován 7. RP, jehož příprava a schvalování zabralo Komisi několik let, je třeba si klást otázku, co dál. Evropský komisař pro vědu a výzkum Janez Potočnik v této souvislosti v Bonnu uvedl: „Je potřeba se podívat, jak jsou věda, výzkum a inovace organizovány v jednotlivých členských zemích. Je nutné zjistit, jak Evropský výzkumný prostor (ERA) funguje, jaké jsou překážky ve volném pohybu výzkumníků a ve využití finančních zdrojů.“ Snahou Komise v příštích letech bude tedy upevnit a posílit Evropský výzkumný prostor. Jedním z konkrétních kroků bude vypracovat za podpory ně-

FOTO: ZDROJ CZELO

meckého předsednictví příručku o tom, jak zkombinovat prostředky ze strukturálních fondů a 7. rámcového programu pro VaV v případě investic do výzkumných infrastruktur. Toto téma je aktuální zejména pro Českou republiku.

Změna je možná

Němečtí kolegové zabývající se vědní politikou vzpomínají, že Německo se začalo v rámcových programech aktivně politicky angažovat až během 5. rámcového programu, tedy zhruba 15 let poté, co tato forma evropské spolupráce začala. Následný nárůst německé účasti v RP byl markantní. Je vidět, že pokud existuje dostatečná politická vůle a dlouhodobá podpora, je možné zvýšit během několika málo let účast v rámcových programech, která je v případě českých subjektů stále nízká. ■

MARIE KOLMANOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

Ministryně Annette Schavan a komisař Janez Potočnik na německém zahájení 7. RP

INFORMAČNÍ PORTÁL KOMUNITNÍHO VÝZKUMU A VÝVOJE

Oficiální informační portál Evropské komise v oblasti výzkumu, vývoje a inovací naleznete na webových stránkách <http://cordis.europa.eu>.

Služby a informace, které CORDIS vědcům, podnikatelům, konzultantům a projektovým manažerům, politikům i novinářům nabízí, zahrnuje:

- denní zprávy z evropského výzkumu a inovací;
- rozsáhlé informace o minulých i současných vědeckovýzkumných aktivitách;
- národní a regionální vědeckovýzkumné a inovační aktivity;
- evropské financování vědeckovýzkumných a inovačních aktivit, zejména Rámcové programy;
- informace o Technologických platformách, linky k dalším programům VaV;
- vyhledávání partnerů a minulých i současných projektů;

- interaktivní služby k propagaci činnosti a projektů;
- databázi dokumentů z oblasti vědeckovýzkumné politiky.

Co se týká 7. rámcového programu pro VaV, je <http://cordis.europa.eu/fp7> východiskem k pracovním programům, zveřejněným výzvám a souvisejícím právním dokumentům, k informacím o informačních dnech, k výměně informací za účelem sestavení řešitelských konsorcií, k elektronickému zasílání návrhů projektů Komisi i k přihlášení se za hodnotitele projektů.

V současnosti CORDIS obsahuje 200 000 záznamů, 150 000 webových stránek, 50 000 dokumentů ke stažení. Nové informace denně vkládají jak Komise, tak registrovaní uživatelé. ■

RESUMÉ

TOPIC OF THE MONTH

15 years of EU supported ecophysiological research in the Czech Republic International Conference in Ecophysiology of plants

15 years ago a small group of the Czech scientists visited the meeting of European plant ecophysiologists in Viterbo starting a new EU projects on elevated CO₂ effects. Because of personal involvement of prof. Paul Jarvis, the Czech group was incorporated into this type of European ecophysiological research. On the occasion of the 15th anniversary was prepared a conference covering the topics from stress physiology and elevated CO₂ effects from leaves to ecosystems up to impact of climate change on ecosystems. Key findings in regulatory and stress physiology, plant-to-plant interactions and responses to changing environment with emphases on single and/or combined effects of CO₂, water and temperature stress were presented.

SCIENCE AND RESEARCH

British Archaeological Association Session in Prague

Institute of Art History of the ASCR in cooperation with British Archaeological Association organized

between 7th–12th July 2006 session, that had the character of an international conference, the topic was *Medieval Art and Architecture in Prague and Bohemia*. The lectures were completed by excursions into main Czech medieval monuments, such as Prague centre, Karlstejn Castle and Kutna Hora Centre.

BRUSSELES

Minister Schavan: Not subsidy, but investment to research

On 15–16 January 2007, the German Federal Ministry of Education and Research (BMBF) has hosted in the Internationales Kongresszentrum Bonn a national kick-off event of the 7th Framework Programme. On the first day of the conference, high-ranking international speakers incl. German Minister for Education & Research, Mrs. Annette Schavan, and EU Commissioner for R&D, Mr. Janez Potocnik, have presented an overview of all the elements of the new research framework programme. The second day has given the participants the opportunity to take a more detailed look at a variety of topics of the framework programme via individual workshops.

Ústav experimentální medicíny AV ČR, v. v. i.,
vyhlašuje veřejné výběrové řízení na obsazení funkce

**Manažer projektu programu JPD 2
– Inovační biomedicínské centrum ÚEM AV ČR**

Požadavky: vysokoškolské vzdělání, organizační schopnosti a zkušenosti, morální bezúhonnost.
Přihlášky s životopisem, doklady o dosažené kvalifikaci, přehledem dosavadní praxe a krátký rozklad Vaší představy o funkci, o niž se ucházíte, zasílejte nejpozději do **15. března 2007** na adresu:

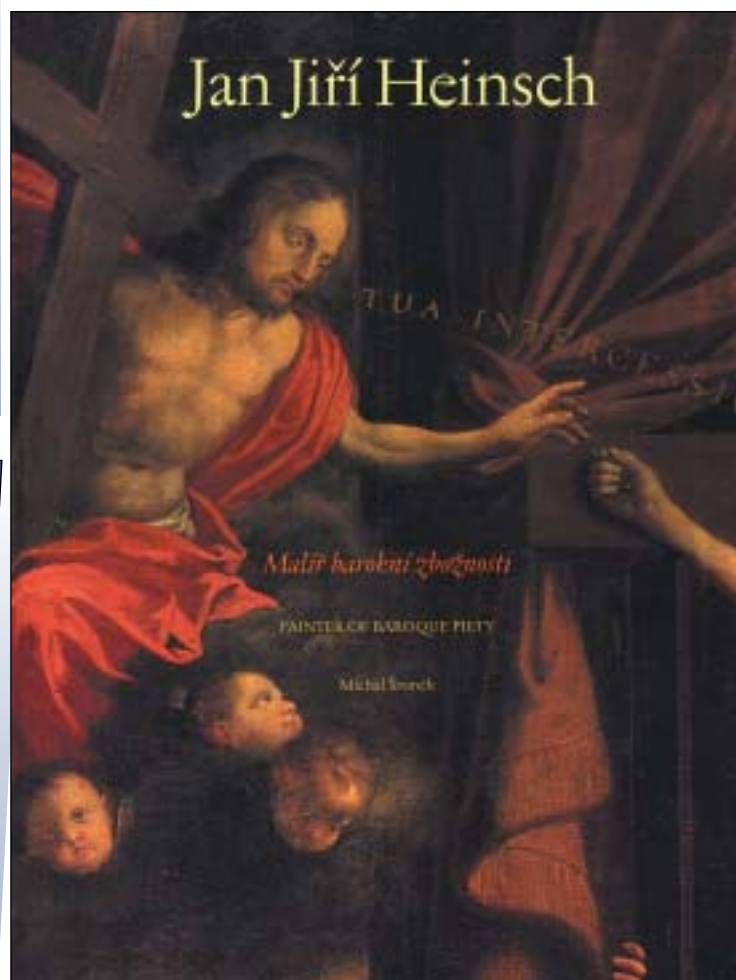
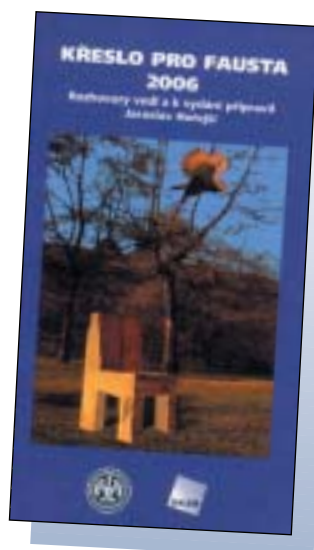
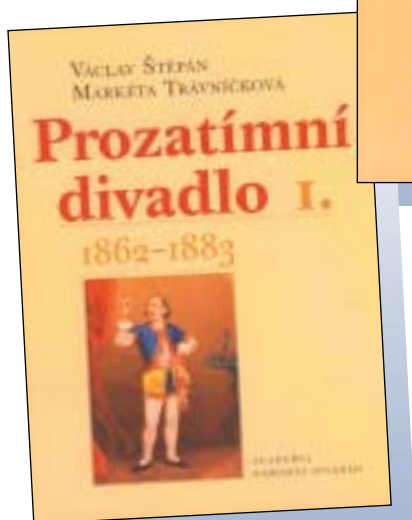
Ústav experimentální medicíny AV ČR, v. v. i.,
Václavská 1083, 142 20 Praha 4.

Křest publikace *Fúze – Energie vesmíru*,

kteřou do češtiny převedli zkušení popularizátoři řízené fúze Milan Řípa a Jan Mlynář, oba z Ústavu fyziky plazmatu AV ČR, v. v. i., se uskuteční **22. února 2007 ve 14:00 hod.** v budově Akademie věd ČR. Překladařské opatření českou verzi bohatým poznámkovým aparátem a rozsáhlým *Dodatkem* pojednávajícím o historii fúze v Čechách a v bývalém Sovětském svazu. Knížka je určena jak široké veřejnosti, tak studentům středních i vysokých škol.

NOVÉ KNIHY

PROZATÍMNÍ DIVADLO 1862–1883 I.–II.

Dvoudílná publikace věnovaná prvnímu českému profesionálnímu divadlu, bezprostřednímu předchůdci Národního divadla, nemá co do rozsahu i metody zpracování v teatrologické literatuře obdoby. Detailně mapuje činnost souboru, repertoár i osobnosti divadla včetně autorů, inscenátorů a interpretů v letech 1862–1883. Podrobné přehledy repertoáru jsou uvedeny stručnou historií divadla a metodologickou studií. Oba díly doplňuje obrazová příloha se zobrazeními exteriéru a interiéru Prozatímního divadla i dalších scén a portréty hlavních protagonistů.

Štěpán V., Trávníčková M., Academia, Praha 2006. Vydání 1.

KŘESLO PRO FAUSTA 2006

Pátý svazek rozhovorů, které Jaroslav Hořejší vedl s 13 významnými osobnostmi české medicíny a vědy, přináší výběr z besed, jež se konaly v roce 2006 ve Faustově domě na pražském Karlově náměstí. Do „křesla pro Fausta“ tentokrát usedli například B. Říhová, J. Witzany, P. Filipi či V. Hampl. Kniha, již tradičně doplněná fotografiemi Karla Meistersa, tak předkládá fotografické, faktografické, myšlenkové a názorové portréty zajímavých osobností.

Hořejší J., Galen, Praha 2006. Vydání 1.

JAN JIŘÍ HEINSCH Malíř barokní zbožnosti

Tato krásná a velkorysá obrazová monografie méně známého umělce českého baroka (1647–1712) byla vydána u příležitosti stejnojmenné výstavy. Obsahuje umělcovu biografii, přehled a soupis díla, katalog vystavených děl a studie o umělcových vztazích k jezuitským, křížovnickým a augustiniánským objednavatelům.

Šroněk, M., Gallery spol., s. r. o., Správa Pražského hradu, Ústav dějin umění Akademie věd ČR, Praha 2006. Vydání 1.

SVĚT POTŘEBUJE VĚDU A VĚDA POTŘEBUJE ŽENY

Vítězky prvního ročníku stipendijního programu L'Oréal pro ženy ve vědě byly vyhlášeny letos 10. ledna na slavnosti konané ve dvoraně Knihovny AV ČR.

Společný projekt L'Oréal Česká republika, České komise pro UNESCO a Akademie věd ČR je určený vědkyním do 35 let. K prvnímu souborí o roční stipendium ve výši 180 000 Kč na podporu výzkumu se sešlo celkem 38 projektů z nejrůznějších oblastí přírodních věd. Generální ředitel společnosti L'Oréal ČR Jean-Charles Bondy konstatoval příjemné překvapení nad počtem i pestrostí přihlášených projektů a z toho vyplývající závazek nejen pro příští ročníky, ale i s ohledem na mezinárodní část projektu *For Women in Science*, v němž se od roku 1998 udělují stipendia špičkovým badatelkám z celého světa. Na obr. č. 3 je zachycen s vedoucím tajemníkem České komise pro UNESCO Pavlem Škodou (uprostřed) a předsedou AV ČR Václavem Pačesem.

Odborná porota pod vedením prof. Heleny Illnerové měla obtížné rozhodování, protože minimálně pětina přihlášených projektů dosahovala svými parametry zpracování i kvalitou projektu skutečně špičkové úrovně. Hodnotící kritéria by bylo třeba rozšířit i o další parametry: zpětnou vazbu výzkumu pro jeho praktické využití, kvalitu dosavadní publikační činnosti autorek a individuální nebo týmovou charakteristiku jednotlivých projektů. Snímek č. 2 zachycuje Helenu Illnerovou s molekulární biologičkou Mary Osborn, jednou z pěti nejvíce citovaných vědkyň na světě, nositelkou ocenění L'Oréal/UNESCO *Ženy ve vědě*, která se aktivně zasazuje o větší rovnost mezi muži a ženami v oblasti vědy.

Stipendium L'Oréal získala za projekt *K problematice vlivu tlaku na reologické chování PIM (Powder Injection Moulding) materiálů* doc. **Berenika Hausnerová** z Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně (obr. 1 – uprostřed). Doc. **Kateřina Kaňková** z brněnské Masarykovy univerzity (obr. 1 – vpravo) byla oceněna za *výzkum patogeneze pozdních diabetických komplikací – zejména diabetické nefropatie, úlohu genetické variability při jejich rozvoji a zejména možnosti jejich časné predikce*. Do třetice mladých vědkyň získala stipendium dr. **Tetyana Ostapchuk** z Fyzikálního ústavu AV ČR v Praze (obr. 1 – vlevo), která zkoumala tzv. smart materials (chytré materiály), z nichž se zaměřila ta ty, jež jsou ekologicky nezávadné, technologicky nenáročné, a přestože slibné, kvůli náročnosti požadovaného experimentu ne zcela prozkoumané.

HaM

